

УВОДНИК

Теолошки часопис је својеврсни годишњак Теолошког факултета – Нови Сад, те у складу с тим, овај први његов број представља симболичан исечак почетка рада Факултета и његове радне свакидашњице академске 2000/2001. Године. Дакле, часопис садржи радове професора и студената и наставне програме предаваних предмета. Заправо, препознатљиве су три категорије прилога: (1) теолошки прилози („Богословски значај славског колача” и „Случај популарног пијетета – Прва Коринћанима”); (2) историјски прилози („Богомољачки покрет,” „Дидахе,” „Деведесет пет теза” и „Православни и еванђеоски хришћани Словени”); и (3) прилози о оснивању Факултета и наставни програми („Прилог: Годишњак академске 2000/2001. године”).

Међутим, *Теолошки часопис* је осмишљен да увелико прерасте категорију годишњака. Чежња душе ми је да видим како он стратегијом квасца, ненаметљиво и незадрживо, постаје платформа теолошког промишљања овде и сада: у нашем духовном и културном контексту. Управо овај и овакав контекст намеће обавезу озбиљног приступа и третмана православне теолошке мисли и то у пунини њене историјске димензије. Зато сам настојао да први број *Теолошког часописа* барем симболично рефлектује прихватање ове благословене обавезе.

Надаље, контекстуална теолошка промишљања, која *Теолошки часопис* прижељкује, оправдаће свој придев једино ако буду одражавала плурализам хришћанских деноминација који карактерише војвођанску и југословенску стварност. (Уосталом, и наш Факултет окупља студенте из седамнаест хришћанских деноминација). Стога љубазно позивам како православне тако и католичке и протестантско/еванђеоске теологе и црквене служитеље да своја богословска размишљања изразе у *Теолошком часопису*. Поучите нас и поучимо се. Само истинотражитељи су истински Боготражитељи.

Проф. др Димитрије Попадић,
декан Теолошког факултета – Нови Сад

Проф. др Димитрије Попадић:
БОГОСЛОВСКИ ЗНАЧАЈ СЛАВСКОГ КОЛАЧА

У овом наслову ћу представити богословску димензију славског колача, једног од најдоминантнијих елемената крсне славе. Заправо, иако неке српске породице немају овај елемент славе, што је карактеристика и одређених регија, употреба славског колача не само да је широко распрострањена, већ је он и најчешће централни елемент светковине славе. Славски колач се традиционално меси од дела свете водице, носи у цркву на освећење и, након обредног сечења, дели свим присутним гостима на слави. Будући да је традиционално доминантни симбол на славском колачу идентичан оном на просфори – ИС ХС НИ КА – он је одјек причести. Стога, за непосредни увид у богословску димензију славског колача, неопходно је да се он представи у контексту православља и да се у овој перспективи препозна његов богословски значај.

Славски колач у светлу православља

Славски колач је бескрвна жртва. Свети Сава, установљивач или, барем, верификатор породичне прославе светитеља, био је – с пуним правом – крајње нетолерантан према тадашњој пракси¹ приношења крвних жртава и одлучно је инсистирао² на томе да се крвне жртве замене бескрвним. (Упуте о светковању „помена светом”, Свети Сава износи у своме Законоправику које је познатије под именом Крмчија). Дакле, већ је у контексту генезе славе могуће препознати жртвену функција славског колача, тада, просфоре. Један од најкомпетентнијих – ако не и најкомпетентнији – православни

¹ Наиме, говеда, овнови, јагањци и голубови су увођени и у саму цркву, где им је свештеник пре клања читао одређене молитве. На основу „једнога одговора солунског архиепископа [архиепископа] Никите, на један век раније (у почетку XII века), сазнајемо да су парохиски свештеници у његвим областима, и у његово доба, примали крупну и ситну стоку, као и голубове и друге птице, не само у цркви него чак и пред жртвеником код олтара, па их и сами клали”. Грујић Радослав, „Црквени елементи крсне славе.” Гласник Скопског научног друштва. Број 7-8. 1930. Стр. 39.

² Свештеницима је било забрањено да читају молитве намењене жртвовању животиња, и да имају било шта заједничког с крвним жртвама, док је верницима – под претњом одлучивања од комканије (од речи communicare, communio) – било забрањено да за ту сврху доводе животиње пред цркву.

богослов крсне славе, Димитрије Калезић, види да је колач (као хлеб) „хришћанска замјена за крвну жртву;” и да „он представља важан предмет славске жртвене свечаности.”³ Значи, славски колач је „обредни хлеб,” и као такав, „он треба да је без икаквих примјеса – поготово без масно је у вријеме поста [без масти у време поста].”⁴ Под жртвом, православна мисао подразумева „спољашњи дар, одабрани део човечје својине, који приноси човек Богу... и тако изражава човек веру и унутрашњи религиозни осећај.”⁵

Надаље, славски колач, тиме што је историјски израстао из еухаристијског хлеба и што је са њим у симболици готово срастао, има и ту димензију да указује на Христову жртву. Калезић овако сумаризира везу (историјску и у симболици) између славског колача и просфоре (реч „просфора” значи: „принети пред”):

„Славски колач какав данас имамо јесте украшена велика просфора – принос за обред празничнога бденија, односно литургије. То потврђује његових пет једнаких печата са иницијалима ријечи Исус Христос побјеђује. Резање или сјечење тога колача одозго, по доњој кори, такође је прузето из литургије у питању је литургија на Велики четвртак, односно спремање честица за причешће болесника током године. Управо тако се реже и натапа вином онај дио просфоре звани Агенц (Јагње) који представља Христа: крстообразно по доњој страни, па се онда по резу и површини натапа вином.”⁶

Ова паралелност симбола и манипулације (руковања са славским колачем и обредног поступка) славског колача и просфоре је евидентна и она непосредно доприноси богословском значају славског колача. Заправо, хлеб крсне славе се називао литургија, или литурђија, а тај се назив понегде и до данас одржао. Јустин Поповић с правом изјављује: „Тајну крста Господ је занавек сјединио са светом тајном Причешћа.”⁷ Основна разлика између славског колача и хлеба

³ Калезић Димитрије, Крсне славе у Срба. Београд: ИП НЕВЕН, Агенција ЈРЈ. 1992. Стр. 63. Нагласак је мој.

⁴ На истом месту.

⁵ Мирковић Лазар, Православна литургија: или наука о богослужењу Православне Источне Цркве. Други део. Треће издање. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве. 1982. Стр. 35.

⁶ На истом месту, 63-64.

⁷ Поповић Јустин, Догматика православне Цркве. Књига 2. Београд: Манастир Св. Ђелије код Ваљева. 1980. Стр. 388.

причести је што се над еухаристијским елементима, поред анамneze, молитве за освећење елемената причести, врши и епиклеза (ἐπίκλησις): „призивање св. Духа [Светога Духа] да претвори евхаристијске елементе у тело и крв Христову.”⁸ Над славским колачем се врши (свештеник у цркви, или свештеник у дому свечара) само молитва освећења.

Богословска димензија славског колача

Православно гледање на славски колач као на жртву има значајне богословске импликације. Складно православном погледу на свет, жртвовање, као обредно даривање Богу, се подразумева. Оно се узима „здрово за готово”, односно, не покушава да се рационализује. Православље подразумева да се Свесилном Створитељу и Владаоцу свега видљивог и невидљивог треба нешто дати, нешто жртвовати, без обзира на то да ли ће се том приликом нешто од Њега молитвено тражити или не, већ и због саме чињенице да се стаје пред Њега, да се улази у Његову присутност. Луис Беркоф, који је сумаризирао теорије библијског концепта жртве, критиковао је теорију дара („Gift-Theory”), теорију поклоњења („Homage-Theory”) и теорију симбола („Symbol-Theory”).⁹ Без обзира на Беркофов критички приказ ових теорија, у чијим се терминима делимично могу изразити неки аспекти православног схватања жртве (уколико се не говори о крвној већ о бескрвној жртви), сматрам да се не сме занемарити ни потценити став страхопоштовања приносиоца пред Богом (тамо где је он присутан). Став пред Богом и мотиви доласка пред Бога (чак су и мотиви често не само подсвесни већ и добронамерни), нису једно те исто. Православни концепт жртве је нераскидив од става дубоког страхопоштовања. Пред Богом се не стоји лежерно или са рукама у џеповима, већ погнуте главе (мушкарци гологлави), често и клечећи; и – у свечаним приликама – пред Бога се не иде празних руку. „Жртве као такове постале су из природних осећаја човека и пошто су биле уједно најодабранији део течевине и својине човечеје, то беху симбол целокупне његове оданости и привржености према Богу.”¹⁰

Сувишно је и рећи да православно схватање заступничке жртве Исуса Христа представља потпуно другу, јединствену категорију жртве. Она је дело Божије, одређено божанским промислом, пророчки предсказана, заступничка и помирбена жртва Богочовека која је без

⁸ Мирковић 1982: 49.

⁹ Види Беркоф Луис (Berkhof Louis), Systematic Theology. New Combined Edition. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company. 1996. Стр. 362-363.

¹⁰ Мирковић 1982: 36-37. Нагласак је мој.

преседана. Потпуно другу категорију представља православно поимање жртве као дара Богу из вере, љубави и захвалности, као молитвеног израза. Дакле, православно давање жртве Богу нема никаквих додирних тачака ни са искупљивањем од греха ни са плаћањем унапред Богу за молитве које ће он (због жртве) услишити. Оно је културни израз вере у Бога, поштовања Бога, молитве и самопонижења пред Богом као и, што је случај и са славским колачем, културни израз радости и захвалности Богу и симболично потврђивање савеза са Богом и ближњима. Славски колач је жртва у овом смислу те речи.

Од великог богословског значаја је и веза славског колача и хлеба причести. Христ је условио примање Његовог живота учешћем у јелу Његовог тела (Јован 6:53). Иако се првенствено значење „једења” Хлеба, у контексту шестог поглавља еванђеља по Јовану, може схватити као „гледање Сина” и „веровање у Њега” (Јован 6:40), намеће се веза између примања живота од Христа и учешћа у светој причести (односно еухаристији или вечери Господњој), централном обреду који црква одржава у Његов помен. Јован Зизиулас с правом истиче да „еухаристија открива Христа-истину као ‘посету’ и ако Божији ‘шатор’ (Јован 1:14) у историји и створењу, тако да се Бог може посматрати у слави Своје истине и да се може имати учешћа у Његовом заједништву живота.”¹¹ Међутим, не могу да прихватим његово поистовећивање Христа као истине са црквом као истином. Наиме, Зизиулас тврди да „овако схваћен Христ као истина, Христ сам је откривен као истина не у заједници, већ као заједница. Стога, истина није само нешто што је ‘исказано’ или што се ‘чуло,’ пропозицијска или логична истина; већ нешто што јесте, тј. онтолошка истина: само заједништво постаје истина.”¹² Сматрам да прихватање истине, живота и Христовог спасења не може бити поистовећено са учешћем у обреду помена Христове смрти нити у једној црквеној структури. Основни разлог тога је библијско учење о цркви и царству Божијем. И поред значајних преклапања, црква и царство Божије се не могу поистоветити. Џорџ Лед је исправно препознао пет виталних принципа који доприносе библијски складном одређивању односа цркве и царства Божијега.¹³ Они се могу сумаризирати овако: (1) црква није царство Божије иако њу чине грађани овога царства; (2) царство Божије ствара цркву; (3) проповедањем еванђеља црква сведочи за царство Божије; (4) црква је средство царства Божијега; и (5) црква је чувар царства Божијега, јер

¹¹ Зизиулас (Zizioulas, John D.), Being as Communion: Studies in Personhood and the Church. Crestwood: St. Vladimir’s Seminary Press. 1997. Стр. 115.

¹² На истом месту.

¹³ Види Лед Џорџ Елдон (Ladd George Eldon), A Theology of the New Testament. Grand Rapids: Eerdmans. 1974. Стр. 111-119.

ће кроз њено проповедање Бог одлучити о томе ко ће у царство ући. У раскораку са овим, Зизиулас верује да је „царство Божије увек присутно у структури,” (мислећи при томе, „у црквеној структури,” што имплицитно значи да царство Божије не постоји изван цркве) и да „нема царства Божијега ван деловања Духа Светога, који је по дефиницији заједништво.”¹⁴ Овакво поистовећивање цркве и царства Божијега не оставља простор за живот-дајуће, живот-одржавајуће и живот-преображавајуће деловање Духа Светога у свету, делу људске расе који не припада цркви. Како се мисионарска и евангелизаторска улога Духа Светога – Његов труд да успостави „праведност, мир и радост” (Римљанима 14:17) – може уклопити у такав концепт? Ако је Дух Свети „по дефиницији заједништво,” зашто би то нужно значило да Дух Свети нема никакво заједништво са „светом?” Зашто Дух Свети не би могао познавати „свет” (библијски концепт познавања увек укључује заједништво), чак иако „свет” не познаје Духа Светога? Надаље, кад се већ говори о дефиницији Духа Светога, Дух Свети је као ветар који дува где хоће. Ветар се не може везати. „Ако ограничимо наше схватање царства само на оно што видимо у цркви, онда чинимо неправду према свеукупној територији Цареве власти.”¹⁵ Стога, верујем да је царство Божије веће од цркве и да црква, иако кључни производ и примарно место боравка Духа Светога, није јединствен циљ већ инструмент царства. Тајна живота и спасења у Христу и тајна причести, с правом назване τράπεζα κοινῆς, остаје тајна.

Свакако, темељна разлика између православног и протестантског схватања обреда помена Христове смрти је у томе што протестанти (у целини) гледају на еухаристијске елементе само као симболе Христовог тела и крви, док православни свој доживљај причести тумаче као дословно учешће у Христовој жртви, јер верују да се хлеб и вино претварају у тело и крв Христову. Расправљајући о ваљаности оних обреда који су по природи црквени, а које обављају „шизматичи,” Георгије Флоровски, промишљајући Кипријанове и Августинове еклисиолошке изјаве у циљу одређивања граница цркве, рекао је да је „међу сектама и поделама ‘јединство мира’ прекинуто и разрушено, али у обредима ‘јединство Духа’ није уништено. Ово је јединствен парадокс секташког постојања: секта остаје сједињена са црквом преко милости обреда... Обреди шизматика су ваљани, то јест, они јесу обреди.”¹⁶

¹⁴ Зизиулас 1997: 205.

¹⁵ Ван Енген (Van Engen Charles), God's Missionary People: Rethinking the Purpose of the Local Church. Grand Rapids: Baker Book House. 1991. Стр. 112.

¹⁶ Флоровски Георг (Florovsky Georges), “The Limits of the Church”. In Church Quarterly Review. No 1. October 1993, 117-131, страница 126.

Сматрам да ово допушта да се, из протестантске перспективе, учешће у славском колачу може схватити као учешће у сећању на жртву тела Христовог што, заправо, за протестанте причест и представља. Иако је за православне једење славског колача само ритуално једење освећене жртве, за протестанте би то могло да представља учешће у вечери Господњој, што би прославу крсне славе представило као годишњу прославу вечере Господње у кругу породице, родбине и пријатеља.

Као што месец рефлектује сунчеву светлост, тако славски колач рефлектује симболизам еухаристијског хлеба. Дакле, славски колач је жртва која указује на Жртву: Христову жртву на крсту, Богооткупљујуће дело људског рода. Он је путоказ који указује на Путоказ тела и крви Господње. Славски колач је хлеб који има предукус Хлеба Живота.

Мр Бранко Бјелајац:

СЛУЧАЈ ПОПУЛАРНОГ ПИЈЕТЕТА – ПРВА КОРИНЋАНИМА

⁹...а ви сте Божија њива, Божија грађевина. ¹⁰ По благодати Божијој која ми је дана ја сам као мудри неимар поставио темељ, а други назиђује. Само сваки нека пази како назиђује. ¹¹ Јер нико не може да постави други темељ, сем онога који је постављен, а то је Исус Христос. ¹² И ако ко на овом темељу зида злато, сребро, драго камење, дрва, сено, сламу, ¹³ свачије дело изићи ће на видело; судни дан ће показати, јер ће се у огњу открити, и какво је чије дело – огањ ће показати. ¹⁴ Ако чије дело, које је назидао, остане, тај ће примити награду, ¹⁵ ако чије дело изгори, тај ће поднети штету, али ће сам бити спасен, само тако – као кроз огањ. ¹⁶ Зар не знате да сте храм Божији и да Дух Божији обитава у вама? ¹⁷ Ако неко уништава храм Божији, Бог ће њега уништити; јер је храм Божији свет, а то сте ви.

Прва посланица Коринћанима 3,9^b–17
(у преводу др Емилијана М. Чарнића)

На основу Дела 18,1-11, апостол Павле је боравио у Коринту укупно годину ипо дана, и тамо је предавао, научавао и проповедао еванђеље сасвим се томе „посветивши”. Касније ће Павле о овом времену да говори као о времену када је положио темељ (који је Исус Христос), што вероватно значи да је он био градитељ/оснивач нове цркве, а по милости Божијој. Пошто је тамо био извесно време, отишао је за Ефес (Дела 18,18 и даље). Касније, пише писмо Коринћанима¹⁷ (познато и као Коринћанима А) а које је сада изгубљено – видети Прву Коринћанима 5,9. Захваљујући извештају неких особа из Хлојиног домаћинства (прва Коринћанима 1,11), Павле је чуо да се црква делила на фракције, а примио је и усмени извештај од неког другог (5,1 – можда су то били Стефан, Фортунато или Ахаик – види 16,17), исто као и писмо из цркве (7,1 – поновљена употреба речи „што се тиче оног”). Следствено томе, апостол Павле пише још једно писмо (прву

¹⁷ Могуће је да је апостол Павле написао ово писмо из Ефеса – упореди са Прва Коринћанима 15,32 и 16,19.

посланицу Коринћанима) где говори о питањима која су се појавила у претходна два извештаја и у писму.

Свој ауторитет да се бави проблемима у коринтској цркви Павле доказује у неколико тачака у својој посланици. Он је био апостол „Божјом вољом позван”, видео је Исуса лицем у лице и добио од Њега позив (1,1 и 9,1). У ово су неки у цркви сумњали (што се исто тако види и у Другој Коринћанима 11,5.13.23; 12,11 и на другим местима)¹⁸, тако да је Павле морао да се добрано потруди да појасни свој положај. Црква у Коринту је настала као резултат Павловог проповедања у локалној синагоги (Дела 18) ... „Па ипак, вероватно је тачно да закључимо да је чланство у цркви било надмоћно на страни пагана (не-Јевреја), обраћених Христу из свог паганског миљеа.”¹⁹ Кроз читаву Прву посланицу Коринћанима Павле нежно, али чврсто потврђује и обнавља свој положај: 1,1 – Позван да буде апостол Исуса Христа; 1,17 – Исус га је послао да проповеда еванђеље; 2,4.5 – Павле је међу њима показивао силу Духа; 3,1 – Млеко сам вас напојио... јер још нисте могли да поднесете...; 3,6 – Ја сам посадио...; 3,10 – Ја сам поставио темељ; 4,14 – Пишем вам као драгој деци; 5,3 – Ја сам већ осудио...; 9,1.2 – Нисам ли видео Исуса... ви сте печат мог апостолства; 11,2 – Држите предања онако како сам вам предао; 11,17 – Налажући вам ово (дајући вам упутства); 11,23 – Ја сам примио од Господа оно што сам пренео вама; 14,18 – Говорим чудним језицима више од вас; 15,1 – Обзнањујем вам еванђеље које сам вам проповедао, и друго.

Коринт је био лучки град и био познат широм света по свом луксузу и пороцима. Главни градски храм био је посвећен Афродити, грчкој богињи љубави и живота, али је близина Оријента и слабија моралност него што је на пример био то случај у Атини, значило је сексуалне перверзије и тзв. ‘свету’ проституцију. Од како је црква започета, мора бити да је велики број не-Јевреја долазио у цркву, са собом доносећи своју хетерогену моралност, животне стандарде и понашање. Очигледно је да обраћеници нису били ослобођени секуларне мудрости и интелектуалног поноса (односно надимања због знања), и то се види у стиховима 1,18-20; 3,18-19; 6,12; 8,1.9; 10,23 итд. У једном смислу, видимо да су поделе по различитим основама представљале главне проблеме у коринтској цркви.

Чим је завршио са уводним делом свога писма, Павле почиње да се бави првим извештајем који је примио од „Хлојиних домаћих”

¹⁸ Мада не смемо да ситуацију описану у Другој Коринћанима преносимо у Прву Коринћанима.

¹⁹ Ralph P. Martin, NEW TESTAMENT FOUNDATIONS: A GUIDE FOR CHRISTIAN STUDENTS, volume 2: The Acts, The Letters, The Apocalypse. Revised edition. Grand Rapids, Michigan, Carlisle, UK, William B. Eerdmans Publishing Company/The Paternoster Press, 1986, 171.

(1,11), и то траје скоро трећину читавог писма (од стихова 1,10-4,21). Ту говори о поделama међу Божијим народом у Коринту. Овде видимо да разлози за поделе нису били доктринарне природе, већ засновани на привлачности одређених особа, вероватно оних који су и крстили одређене чланове цркве.

У Новом завету крштење видимо увек повезано са обраћењем. Људи су кршћавани онда када су били заиста обраћени и то није представљало знак зрелости после обраћења, али крштење ипак није постало ни неопходна сила односно услов за спасење, као што је то на пример била вера. Стога Павле овде може да каже да га Христос није послао да кршћава... (1,17). Он ову изјаву није давао када се радило о спасавајућој вери.

Из Павлове аргументације можемо видети да су постојале неколико групе у цркви, углавном подељене по вођама: Павлови, Апалосови, Петрови-Кифини, а било је и оних који су тврдили да они припадају Исусу. Павле расправља да поделе народа у цркви представљају доказ њихове телесности. То су групе хришћана које су просто заљубљене у неке своје вође... Међутим, овде, у трећем поглављу, текст иде даље у односу на претходно поглавље. Павле показује да је дошло до слома хришћанског јединства, сада су деца они који су љубоморни и који се понашају на световни, природњачки начин.

Павле користи две метафоре да ослика пример и да поучи Коринћане. „Пољопривредна” метафора (стихови 5-9^A), објашњавају како Коринћани треба да гледају на хришћанске вође. Ово је позитивно поучење, инструкција, и Павле каже да су они (и Петар и Павле и Апалос) сви радници на добру са различитим задацима, а да коринтска црква не сме да хвали и слави ниједнога посебно. Сви радници су Божији сарадници, а народ у Коринту је Божија њива.

Ова тројица су сарадници, али не Богу, већ су сарадници један другоме, под Божијим вођством и за Бога. Овде је важна та идеја да су они сарадници међу собом који припадају Богу, а не да они раде заједно са Богом, да сарађују са њим.²⁰ У другом делу 9-ог стиха (9^B), Павле започиње другу метафору, сада „архитектонску” која траје од 9^B-10 стиха. Павле је поставио темељ, али има и других градитеља.

Прва метафора је органска (повећање производње се приписује Богу), друга је неорганска (радници су одговорни за свој рад, види 10^B и даље стихове²¹). Радник који долази следећи не вади напоље темеље, већ наставља да гради на постојећим. Радници имају

²⁰ D.A. Carson, FIRST CORINTHIANS, личне белешке са предавања, Tyndale Theological Seminary, 1998.

²¹ D.A. Carson, предавања.

бреме одговорности јер ће Дан када дође, обасјати светлост и грађевина ће проћи кроз ватру.

Ко је ова особа чији рад може бити потпуно спаљен? Овде се ради о раднику за Бога, а не о неком грешном, телесном хришћанину (што се често погрешно тумачи). „Ми” смо радници, „они” су грађевина. Реч радници овде се не односи на незреле хришћане, већ на раднике у Божијем пољу који користе лоше материјале за градњу „тела Христовог”.

Међутим, могуће је расправљати да су градитељи уствари сви хришћански верници. Павле прави разлику између себе, који је поставио темељ, и између других који ће наставити да граде на њему. Али, нисам сигуран да неки од нас могу да кажу да они нису међу градитељима цркве (на основу тврдње да је Павле овде мислио само на учитеље у цркви), јер сви ми треба и морамо да градимо цркву (упореди са 1. Коринћанима 12 –14). Градња у садашњем глаголском времену говори о трајном процесу изграђивања, односно и о обавези градње заједнице у Коринту.

„Ипак, апостоли и њихови помагачи не чине много више од самог полагања темеља. Они остављају изградњу самој заједници. Коринћани су, у ствари, градили али су то чинили тако да је апостол био у обавези да их осуди (види 2 поглавље и 4,6).”²²

„Павле овде говори о раду хришћанских вођа, али је принцип добар за све вернике. Једини темељ на коме може да се зида нешто трајно јесте Исус Христос.”²³

У свом коментару о Првој Коринћанима, Гордон Фи такође види улогу заједнице: „Он сада када говори не мисли на Аполоса, или Петра, и то изгледа јасно због неколико ствари: прво, то би било у супротности са оним што је управо рекао у стиховима од 5-9, где он види Аполоса и себе као „једно са заједничким циљем”. Друго, такво упозорење дато овде не би имало сврхе, јер Аполос више није био у Коринту... треће, Аполос није споменут у одељку, као што јесте у претходном. И коначно, све у овој аналогји усмерава на директан сукоб Павла и цркве око питања „мудрости”... Тако да неодређене

²² F. W. Grosheide, THE COMMENTARY ON THE FIRST EPISTLE TO THE CORINTHIANS, The New International Commentary on the New Testament, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1983, страна 84.

²³ George E. Ladd, A THEOLOGY OF THE NEW TESTAMENT, Revised edition, Cambridge, UK: The Lutterworth Press, 1994, страна 612.

заменеце говоре уствари о Коринћанима, и цела сврха аналогije је есте да их упозори на последице ако устрају на тренутном курсу.”²⁴

У свом коментару на исте стихове Ленски каже следеће: „Ова фигура осликава читав рад на повећању спољашњег броја чланова заједнице и унутрашње вере у заједници. Када Павле користи израз ‘други’, ова реч треба да се схвати уопштено као ‘неко други’.”²⁵

Тако, они који граде, нека граде пажљиво. Зато се овде говори о оних хришћанским радницима који користе лоше материјале.²⁶

Коментатор Барет²⁷ предлаже да је темељ личност Христова, а не исповедаље да је Исус Месија, јер он верује да Павле није на уму имао Исусову централност, већ одређену грешку. Барет идентификује да је та грешка о којој говори Павле, уствари Петар. Како је Исус променио Кифино име у Петар и дао му обећање да ће на тој стени да сазида своју цркву, и како је Петар описан као један од стубова од стране самог Павла (види 2,20), могуће је, каже Барет, да би неки употребили Петра као правог представника истинитог темеља цркве. У једном смислу он је то и био, због сведочанства о Исусу које је разносио, али то је исто тако истина и када се ради о свим другим апостолима. Тако темељ није права доктрина, брига за садашњи тренутак, већ је темељ сама еванђеоска порука, са својом основном поруком да се спасава кроз Христа. Ово је јасно повезано са аргументацијом у 1,18,2,16 па се Павле овде понавља, у основи тврдећи да он жели да они чују о Исусу, и то ‘распетом’ (2,2).

Следећа тачка је есте квалитет изграђене структуре, који мора да је одговарајући квалитету темеља. Материјали који се користе могу да варирају од злата до сламе, и сви они представљају одређене доктрине, или суштину учења у црквама. Употреба две групе материјала подсећа на два пута: на пут мудрости – употребу злата, сребра и драгог камења, и на пут лудости – сено, дрво или сламу. Ова два пута нису иста. Поучења и науке нису неке коначне доктрине, већ онај тип учења

²⁴ Gordon D. Fee, THE FIRST EPISTLE TO THE CORINTHIANS, The New International Commentary on the New Testament, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1987, стране 138-9.

²⁵ R.C.H. Lensky, THE INTERPRETATION OF ST. PAUL'S FIRST AND SECOND EPISTLES TO THE CORINTHIANS, Minneapolis: Augsburg Publishing House, 1963, страна 134.

²⁶ „Јер да је отишао да живи у Риму, где је већ постојала хришћанска заједница, значило би да он гради на темељима некога другог – а то није била његова политика (знамо какав је став имао о онима који су долазили у његово мисијско поље и градили на његовим темељима).” F.F. Bruce, PAUL, APOSTLE OF THE FREE SPIRIT, Revised Edition, Carlisle, UK: The Paternoster Press, 1980, страна 114.

²⁷ C.K. Barrett, THE FIRST EPISTLE TO THE CORINTHIANS, Black's New Testament Commentaries, Second Edition, London: A&C Black, 1971, страна 87.

који се нуди у црквама као и производ таквог поучења у животима људи. Занимљиво је приметити да се оба типа поучења зидају на истом темељу, што говори о томе да нису погрешна, већ да је једно дуготрајно а да друго није.

Жежећа сила Божије ватре појављује се и на другим местима у Светом писму: 5. Мојсијева 4,24; Малахија 3,2; 2. Солуњанима 1,8; Јеврејима 12,29. Три материјала нису сагорљива а три јесу. У том смислу, ватра²⁸ одваја драгоцене метале од жаловине и уништава лаж и надутост.

Дан о коме се говори је, вероватно, Дан Господњи (Други Христов долазак), и то је вероватно исти дан, односно време, о којем говори у 1. Коринћанима 1,8 и 2. Коринћанима 5,10. Они хришћани који тога дана буду издржали тест ватре биће вероватно награђени (види Матеј 25 и Лука 19). Али, они чија ће грађевина бити спржена ватром, њима једино остаје спасење, али без прихваћених дела. Међутим, могуће је да ће они пропатити одређену врсту губитка. Употреба оваквог језика – ‘награда’ – сугерише да ће одговарајућа плата бити дата за одговарајући рад. Природа губитка је одређена контекстом, али није овде изречена. Рад ових људи ће изгорети сасвим²⁹, а на Дану Суда многи који су о себи мислили као о Божијем народу откриће да није тако.

У стиховима 16 и 17 нашег текста имамо и продужену метафору (о храму). У шестом поглављу то је тело верника (6,19-20), а ради се о неправилном сексуалном понашању. Овде је црква храм Духа Божијег. Ако неко уништи Божији храм, Бог ће уништити њега. Треба да будемо пажљиви како градимо. Ово представља изјаву да су хришћани храм Божији и упозорење да ниједан човек не сме да уништи храм јер ће сам бити уништен. Цела црква заједно³⁰ (у множини), преставља храм, и вероватно у складу са 3. Мојсијевом 15,31 оног ко уништи Божији

²⁸ ‘Ватра’ је мотив из природе који иде уз осуду: појављује се у јудаистичкој литератури а нарочито у пророчкој и апокалиптичкој традицији. Ова слика се односи или на ‘очишћење’ или на ‘тестирање’. По језику употребљеном овде можемо рећи да Павле говори о ‘тестирању’. Ватра неће ‘прочистити’ радника (стих 15), већ ће судити о његовом делу и утврдити да ли је градио ‘квалитетним’ материјалима. Према Gordon Fee, THE FIRST EPISTLE..., страна 142.

²⁹ Овде је занимљиво напоменути да Римо-католичка традиција наводи овај стих као један од два библијска доказа доктрине о Коначном Прочишћењу – Чистилишту. У Катехизму, у члану 1031 се каже: „Црква назива Чистилиштем ово коначно прочишћење изабраних, које је у потпуности другачије од кажњавања проклетих. Црква је формулисала своју доктрину вере у Чистилиште посебно на Концилима у Фиренци и Тренту. Црквена традиција, односећи се на поједине текстове из Светог писма, говори о ватри очишћења (1. Коринћанима 3,15 и 1. Петрова 1,17).” CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH, London: Geoffrey Chapman, 1994.

храм уништиће сам Бог. Мекартур сматра да је ова група људи „очигледно састављена од неверника, јер Бог никада не би уништио оне које је откупио и дао им вечни живот.”³¹ Супротстављен овом ставу је Фи када каже да теолошко питање да ли правог верника Бог може да уништи, није у овом тренутку у Павловим размишљањима.³² Чини се без сумње да су ти људи били чланови Коринтске цркве, али је исто тако могуће да су били само „чланови” а не прави верници, да су припадали видљивој цркви а не стварној цркви. Па ипак, упозорење се и даље ту налази.

У стиху 18 и даље (где се враћа на мудре и луде), Павле препознаје да вољење особе, вође на пример, представља уздање у светску мудрост. Ми треба да прихватимо да сви добри Божији дарови не припадају само једном учитељу/вођи (Петру, Павлу, Аполосу, неком другом...). У многим културама људи робују данашњици и не мисле на сутрашњицу, међутим, има и оних који само мисле на сутрашњицу – па и не живе у садашњости. Нас контролише страх од кога се одуземо. Ако смо окренути Богу насупрот окренутости човеку, тада смо у стању мирно да примимо оно што је спремљено за нас. Дух подела нас страшно осиромашује. Зато је потребно да ми, у хришћанству, све проверимо у Христу и тек онда прихватимо – ово би било обогаћујуће искуство.

У четвртом поглављу Павле наставља да говори о истој теми. Вођама је дато еванђеље и они га објављују. Да је овим вођама била поверена нека тајна, они би требало да о томе воде рачуна. Овде апостол Павле враћа све људе од појединих вођа право Христу. Ми не смемо да судимо у складу са својим поделама и личним усмерењима. Морамо да престанемо да се делимо. Заиста, ко је важнији од Господа?

У нашем времену сведоци смо толико много погрешних представа у савременој цркви. Данашње вође отворено користе снагу своје личности да придобију људе да остану у „њиховој” цркви. Изменили су облик цркве и од цркве начинили религиозни друштвени клуб (са све кафом и колачима који се служе пре и после догађаја – што је, тумаче многи, знак заједништва) што не ствара истину за вечност. Савремена музика, слајд пројекције, рецитали, игра, драма и друге извођачке

³⁰ Једино место у Старом завету где имамо сличну слику овој јесте у Псалму 114,2: „Јудеја постаде светиња његова”. Ово сликовито казивање, Коринћани су добро разумели због многих храмова и олтара које су имали по граду. Карсон сматра да су неки од њих још увек практиковали одлажење на та места, чак и пошто су постајали чланови коринтске цркве (D.A. Carson, белешке са предавања).

³¹ John MacArthur, 1 CORINTHIANS, The MacArthur New Testament Commentary, Chicago: Moody Press, 1984, страна 86.

³² Gordon Fee, GOD’S EMPOWERING PRESENCE: THE HOLY SPIRIT IN THE LETTERS OF PAUL, Peabody: Hendrickson Publishers, 1994, страна 117.

уметности, саме по себи нису лоше, али ако се употребљавају у таквом контексту то може да заведе и да послужи разоноди уместо прослављању Бога, поуци, карању и духовном расту. Проповеди постају кратке, 15-20 минутне поруке лепо углађеног језика и препуне социјалног еванђеља, либералне теологије, феминизма, и теологије „Бог је љубав!”.

У одломку који смо посматрали Павле је одрицао било какву награду за свој рад у Коринту. Божија милост и дар састојали су се у томе да је Павле поставио темељ, као мудри архитекта, градитељ. Павлова забринутост била је окренута само једном циљу: да упозори оне који су у том часу водили Коринтску цркву (а можда не само њих) да се причувају јер њихов тренутни рад неће издржати тест ватре која свакако долази, јер су они променили непропадљиви материјал за пропадљиви.

У том смислу, значај за данашњу цркву је у опомени и охрабрењу онима који су одговорни за „изградњу Христове цркве”. Треба рећи да се, у крајњем смислу, ово односи на све вернике, али има посебну теолошку тежину за оне на положају вођа. У данашње време, јачањем модела ћелијске цркве, где скоро сви чланови преузимају део одговорности за раст и вођење цркве, овај одломак може да се односи на сваког члана локалне заједнице. Али, добра вест ове поруке је да нико не мора лоше да гради.

„Павлова мудрост се састојала у томе не што је положио темељ, већ што је положио прави темељ на прави начин.”³³ Тај темељ је Исус Христос. Све што је Павле радио и проповедао у свом животу било је усмерено ка том циљу, јер, објективно говорећи, Исус јесте комплетан темељ.

³³ Lensky, 133.

mr Božidar Stević:

HRIŠĆANSKA ETIKA:

Prilog evanđeoskom mišljenju i ponašanju

Etika je nauka o moralnim standardima i njihovoj primeni. Osnove i putokaze za moralne standarde i pricipe etičkog ponašanja ljudi svih vremena i kultura nalaze u onome što im njihovo društvo prenosi i u onome što vide u prirodi. U slučaju hrišćanske etike u tu definiciju ulazi još i duhovna komponenta. Za razliku od ljudi koji ne pripadaju ni jednoj od poznatih monoteističkih religija, hrišćani teže (ili bi bar trebalo) ka moralno ispravnim životima po Božijoj volji. Iz tog razloga se u hrišćanskoj etici tekstovi Svetoga pisma smatraju merodavnim za moralnu orijentaciju, i svi hrišćani priznaju autoritet te pisane Božije reči. Međutim, ni hrišćani istih denominacija se ne slažu po pitanju na koji način Biblija praktično utiče na njihovu etiku.

Etička uverenja i moralne orijentacije se razvijaju tokom vremena između ostalog kroz promene društava i životnih okolnosti. Ta činjenica niti je novost, niti je zabrinjavajuća. Ono što brine mnoge hrišćane jeste brzina kojom se na Zapadu, a i sve više kod nas, odvijaju te promene. Iako su neke od tih promena pozitivne, hrišćani uglavnom smatraju da nova moralna stremljenja u društvu ugrožavaju i razvodnjavaju sve ono što smatramo dobrim i ispravnim. Jedna otežavajuća okolnost pri održavanju tradicionalnih moralnih standarda je činjenica da u današnje vreme retko ko veruje u univerzalne standarde bilo kakve vrste. Ni hrišćani istih denominacija ne mogu imati radikalno različite pristupe etici, ali o tome više malo kasnije. Postmodernizam nam je, pored mnogih dobrih stvari, doneo i relativizaciju vrednosti u društvu: svako ima pravo da za sebe odlučuje šta je dobro ili loše – i mnogi to pravo koriste. Preko medija nam se predstavlja da je svakome sve dozvoljeno dok ne ugrožava živote ili zdravlje drugih, da „sramota” kao pojam i koncept uopšte više ne postoji, da je to relikv iz prošlosti koji treba odbaciti. Kažu nam da moramo biti „slobodni” kako bismo bili srećni, a ta sloboda ni malo ne liči na slobodu Duha koju propagira Sveto pismo, nego je ona samo potpuna ako se rešimo svih konvencija i pravila koje nam nameću društvo, kultura i religija.

U vreme modernizma je postojala potraga filozofa i teologa za onom temeljnom istinom, onim ključnim argumentom koji, kada biva iznesen, primorava svakoga da prihvati univerzalnu punovažnost izjava Svetoga pisma. Iako se to u većem delu sveta, a i u stručnim krugovima kod

nas, davno promenilo, evanđeoski hrišćani na našim prostorima u etici često još uvek razmišljaju i argumentuju na način koji bi priličio Dekartu ili Kantu, da nisu umrli tokom prošlih stoleća. Takvim pristupom ne možemo dati odgovore na današnja životna pitanja ni članovima naših crkava, a da ne govorimo o ljudima koji ne prihvataju autoritet Svetoga pisma i našeg Stvoritelja. U današnje vreme moramo da prihvatimo činjenicu da su kulturne i društvene okolnosti činili situacija koje su nove i na koje ne postoje gotovi odgovori. Potrebni su nam novi odgovori na nova i stara pitanja za današnje doba, na temeljima onoga što nam Božija reč govori o Božijoj volji, njegovim moralnim standardima i negovoj prirodi i suštini.

Cilj ovoga rada je da se predstavi terminologija, kao i različite struje u evanđeoskoj i protestantskoj hrišćanskoj etici. Mi kao hrišćani imamo obavezu da u postavljanju moralnih standarda u crkvama i za naše lične živote budemo dosledni Svetom pismu, tradiciji, ali i životnim okolnostima naše braće i sestara, a to se uglavnom više ne može postići instinktivnim *ad hoc* odgovorima na probleme koji se pojavljuju. Da bismo bili u stanju odrediti da li je nešto etički ispravno u određenim novim situacijama sa kojima se suočavamo, moramo da poznajemo proces donošenja moralnih odluka i (što je za ovaj rad bitnije) da budemo svesni naših stavova i opredeljenja, kako bismo bili dosledni svome stavu i svojoj teologiji.

Suština etike

Etika funkcioniše na tri različita nivoa. Na prvom nivou, u **deskriptivnoj etici**, samo opisujemo vrline i moralno ponašanje. Na drugom nivou, u **normativnoj etici** (poznatoj i pod nazivom određujuća etika), se sagledava prvi nivo i procenjuje se da li su određena ponašanja ili stavovi moralno ispravni ili pogrešni. Iznad njih stoji **metaetika** koja razmatra drugi nivo, razjašnjava terminologiju etike i utvrđuje principe za etičku raspravu. Pošto su ovo filozofske kategorije, mnogi hrišćani smatraju da su nepotrebne i da je sve to u suštini isto. Međutim, da ne razlikujemo deskriptivnu i normativnu etiku onda bi čistim utvrđivanjem da velika većina ljudi određenu stvar čini na jedan određeni način taj način bio etički pa i moralno ispravan. Znači, ako u našoj državi 95% privatnika, bili oni hrišćani ili ne, ne plaćaju porez na osnovu svojih realnih prihoda, onda bi samom činjenicom da su oni u većini taj postupak bio etički ispravan. Mislim da je očigledno da to ne može biti tako.

Pored različitih nivoa, etika se deli na dva osnovna pristupa: **apsolutizam** i **relativizam**. Iako će se većina etičara naći u spektru između te dve krajnosti, oba stava su zastupljena u savremenoj etici. Apsolutizam uči da postoje apsolutne zapovesti koje smo obavezni ispunjavati. Ljudi koji

veruju u apsolute smatraju da postoje **principi**, moralni putokazi koji važe za **sve** ljude. Relativizam uči da u današnje postmoderno doba, sa mnoštvom interagirajućih kultura i sredina, ne samo da postoje različiti moralni stavovi koji se nekada međusobno isključuju, nego i da ti različiti stavovi mogu biti moralno i etički ispravni za određene osobe i sredine, a pogrešni za druge. Sve je relativno i zavisi od naše situacije, sredine, istorije i ličnih stavova. Znači da na primer nasilno uklanjanje konkurenata u poslu, porodici ili čak crkvi nije univerzalno pogrešno ili ispravno, nego da je u zavisnosti od situacije, kulture, pozadine i samog pojedinca nekada loše, a nekada dobro. Problem sa metaetičkim relativizmom je da otežava bilo kome da presudi da li je nešto što druga osoba čini moralno ispravno ili ne –a interkulturene moralne procene postaju potpuno nemoguće.

Hrišćanski filozof Dž. P. Morland (J. P. Moreland) tvrdi da dok je u današnjem pluralističkom društvu deskriptivni relativizam činjenica (mnogi ljudi svašta rade), za hrišćane je teško, u ime danas za svakodnevni život potrebne tolerancije, biti relativista i na ostala dva nivoa. Za njega je moguće biti tolerantan apsolutista.

Ključna pitanja

Pitanje koje se nameće ovom diskusijom je: Na osnovu čega možemo opravdati bilo koju moralnu normu, pravilo ili princip koje uslovljava naše ponašanje, vrednosti ili karakter? Ili još uopštenije: Šta čini dobro dobrim? Ovde je potrebno da razlikujemo dva suštinski različita pristupa, **teološki** i **deontološki** pristup etičkom razmatranju.

U teološkom pristupu dobrota određenog čina ili dela je u tome što iz njega proizlazi praktično dobro. Znači, ako ispoljavanjem ljubavi prema nekoj osobi učinim tu osobu i sebe srećnim, onda je pokazivanje ljubavi moralno dobro. Moralna ispravnost je, znači, osnovana na praktičnoj (nemoralnoj) dobroti. U teološkoj etici se razlikuju dva pristupa, **egoizam** i **altruizam**. Oba vrednuju pozitivne rezultate moralnog ponašanja, ali se razlikuju u tome ko ima korist od moralnog ponašanja. U egoizmu, cilj je da stvorim što pozitivnije okolnosti za sebe, dok je u altruizmu cilj da gradim što veće dobro za svoju okolinu, ljude i društvo sa kojim sam povezan, a za hrišćane je da tražim što veće dobro za carstvo Božije.

Za razliku od teološke etike, u deontološkoj etici dobrota i moralno dobro nisu osnovani na rezultatima koje donose. Moralno ispravna dela ne ovise od toga da li proizvode dobro, ona su dobra sama po sebi na osnovi nečeg višeg. Nije potrebno eksterno opravdanje za dobro. Znači pokazivanje ljubavi je dobro, nezavisno od rezultata.

Ako nije rezultat to što čini nešto dobrim, šta onda? Zašto je moralno ispravno ljubiti? Teolozi tvrde da je to zato što je Bog ljubav i što On od nas očekuje da ljubimo. Međutim, zašto je Bog ljubav, zašto nije mržnja? To su već pitanja koja ulaze u sistematsku teologiju i ne možemo

raspraviti ovde detaljno. Neka bude dovoljno da kažemo da je osnovni problem: ako je Bog slobodne volje odabrao da bude Ljubav i Dobrota, onda je isto tako mogao odabrati suprotno, i onda bi npr. zlo i mržnja bili moralna dobra i naša obaveza: a ako Bog nije mogao odabrati ništa drugo osim dobrote i ljubavi, onda postoji nešto iznad Boga, neki viši etički princip, kosmički standard dobrote kojim je Bog vezan. Ni jedno ni drugo ne zvuči prihvatljivo za hrišćane. Prva varijanta se u filozofiji zove **voluntarizam**, a druga **esencijalizam**.

Platon je tu dilemu učinio slavnom kroz svoje delo *Euthyphro* (Evtifro). Čitaocu tog dela antike se čini da ne postoji izlaz iz te dileme. Ili je Bog proizvoljno odabrao dobro preko zla, pa ishod nema neko značenje jer je mogao da odabere i ono drugo, ili je bio vezan nekim većim principom, pa nije svemoguć i slobodan u meri u kojoj mi to mislimo. Toma Akvinski je mnogo vekova kasnije rešio tu dilemu time što kaže da je Božija dobrota njegov izbor koji je neophodan izraz njegove suštine a ne nečega iznad ili izvan njega.³⁴ Bog je pravedan i pun ljubavi, i zato On želi da i mi budemo pravedni i puni ljubavi. Kao takav On ne želi da naša dela budu suprotna njegovoj suštini. Znači: Božija priroda i suština su krajnji temelji moralne pravosti.

Jedno drugo pitanje koje zanima etičare i teologe već vekovima je to: Da li je Bog dao neki „zakon prirode” ili „prirodni zakon” koji je pristupačan svakome i koji upravlja svim narodima sveta? Da li je u samom stvorenom svetu utemeljen neki prepoznatljiv zakon kojim, ako ga prepoznamo i sledimo, živimo po Božijoj volji – svesno ili nesvesno? Teolozi koji su bliži voluntarističkom shvatanju moralnih temelja smatraju da su primarni (ako ne i jedini) načini na koji Bog komunicira moralne standarde specifično – objava Svetoga pisma i osoba Isusa Hrista. Taj pristup etici se zove **etika carstva**. Naučnici koji su bliži esencijalističkom pristupu, međutim, smatraju da je Bog u samu suštinu sistema svoje tvorevine ugradio nešto što se smatra opštom objavom. Oni ukazuju na to da se eksplicitno hrišćanska etika i uopšteno ljudska etika uglavnom poklapaju. Taj pristup se zove **etika tvorenja**.

Neki od tih koji naglašavaju opšte otkrivenje prihvataju takozvanu **teoriju zakona prirode**. Ova tradicija ima svoje početke u ranoj grčkoj filozofiji, a stoici su je kasnije detaljnije razvili. Smatra se da posmatranjem prirode i njenih zakona i dinamika, osoba bilo koje kulture ili vere može doći do spoznanje pravilnih moralnih normi i jedne etike koju je Bog „ugradio” u ovaj svet. Malo prilagođena, ona je postala standardni stav srednjovekovnih hrišćana, a i danas je zastupaju neki rimokatolički krugovi. U hrišćanskoj verziji teorije zakona prirode Bog je stvorio čovečiji život sa

³⁴ Toma Akvinski (Thomas Aquinas), *De Veritate*, q. 23, a. 6

određenom namerom i ako otkrijemo koji su nam planirani zadaci, onda nam to može pomoći da razvijemo i opravdamo neku hrišćansku etiku.

Jedna, ako ne najvažnija, konotacija koju nosi ovakav stav je da čovečiji um može da otkrije neku prirodnu etiku bez korišćenja posebne objave. Ovo shvatanje *prirodne* etike stvara jedan značajan problem – povezuje etiku sa prevaziđenom epistemologijom **modernizma**. Moderna epistemologija, čiji se počeci vide u Rene Dekartu i razvija se u dobu prosvetavanja, naglašava jednu vrstu racionalizma koji obećava potpuno sigurne i pouzdane zaključke. Počinje se sa očiglednim pretpostavkama i grade se deduktivni argumenti kojima bi se stiglo do apsolutne istine. Za evanđeoske i protestantske hrišćane se tu pojavljuju dva problema. Da li se ta logika uklapa u ono što nam govori Sveto pismo i, pošto su filozofi prilično uništili moderni stav, da li time teorija prirodnog zakona isto otpada kao ozbiljan pristup? Ako etika prirodnog zakona ovisi o racionalističkom metodu u kojem se kompletan etički sistem razvija iz očiglednih premisa, onda je ona smrtno ranjena.

Međutim, postoje protestantski teolozi, kao što je Oliver O'Donovan, koji drže umereni stav prirodnog zakona i smatraju da određene moralne kategorije obitavaju u prirodi i da nisu samo rezultat našeg uma. On smatra da je neophodno ugraditi u etiku to što nam priroda govori o moralu, kako bi imao integrisan i sveobuhvatajući pristup hrišćanskoj etici.³⁵

Eliester Mekgrat (Alister McGrath), konzervativni teolog sa Oksforda zastupa etiku carstva. On smatra da umesto potrage za univerzalnim zajedničim etičkim i moralnim principima čovečanstva, hrišćani treba da prihvate činjenicu da je naša etika jedinstvena, pošto smo poseban narod – hrišćanska zajednica. Zato poziva na izradu čvrstog temelja hrišćanske etike koristeći teološki i biblijski materijal.

Naravno da i protestantski teolozi koji zastupaju etiku prirodnog zakona drže do autoriteta Svetoga pisma i merodavnosti njegovih izjava, ali je različita primena toga što nalazimo u pisanoj Reči Božijoj. To nas direktno vodi ka poslednjem pitanju koje ćemo spomenuti ovde, a to je – kako koristiti Sveto pismo za usmerenje unutar etike i ličnu moralnost i integritet? Tim pitanjem ulazimo u jedno, trenutno veoma sporno područje unutar evanđeoske i protestantske teologije – suštinu autoriteta Svetog pisma.

Autoritet Svetog pisma

³⁵ Oliver O'Donovan, "The Natural Ethic," u *Essays in Evangelical Social Ethics*, urednik David Wright (Exeter: Paternoster, 1978.), str. 19-31.

Naravno da nije moguće dati ni približno sveobuhvatni uvod u ovu temu u ovakvom radu, ali bih želeo da navedem neke pristupe i stavove koji se pojavljuju u ovoj diskusiji, a relevantni su za osnovne pristupe i metodologiju unutar etike.

Većina teologa se slaže da Sveto pismo treba da kontroliše i usmerava naša razmišljanja i dela. Problem je samo složiti se po pitanju „na koji način” Sveto pismo treba to da radi. Evangeoski hrišćani smatraju da naše pretpostavke ne bi trebalo da utiču na poruku Svetog pisma, nego šta više, da ona ima pravo da dovodi u pitanje nase pretpostavke. Na žalost, to u realnom životu nije tako jednostavno. Svi mi čitamo Sveto pismo sa određenim pretpostavkama pa i s predrasudama i to utiče na poruku koju formulišemo iz njega. Prednost je da smo danas, u postmodernu vreme, svesniji toga nego nekada. S raspadom kartezijskih i pozitivističkih sistema razmišljanja, kao i prestankom doba prosvetćenosti, teolozi sve više naglašavaju naročitost hrišćanske etike, kao i njenu zavisnost o kontekstu u kojem se oblikuje. Jedna tendencija u postmodernoj etici je shvatanje da se znanje i standardi oblikuju i prenose ograničenim perspektivama jedne zajednice ljudi koji dele istu istoriju i čija etika sa iskustvom opravdava u praksi svekodnevnog života.

Shvatanje uloge Svetog pisma za etiku se kreće u velikom spektru. Na jednoj strani imamo nove stavove kao što je **pripovedna (narativna) etika** koji su potekli postmoderne intelektualne sredine. Za predstavnike te struje Sveto pismo nije jedini izvor etičkog razumevanja. Tradicija, iskustvo, nauke i filozofija – svi doprinose oblikovanju etičkih normi. Biblija je samo zbirka priča koje nas podstiču na moralno ispravni život. Na drugoj strani spektra su ultra-legalistički pristupi **rekonstrukcionista** koji smatraju da je Božiji odnos prema narodu Izraela u Starom zavetu primer za sve narode svih vremena. Pripadnici te teologije/etike žele strogu doslovnou primenu starozavetnog zakona (osim ceremonijalnog), pošto smatraju da je samo to dosledno verovanju da se Bog ne menja.

Kao i u mnogim drugim stvarima, možemo da predpostavimo da je zreo i razuman pristup negde između ekstrema. Međutim, mnogi hrišćani prepoznaju da se upotreba Svetog pisma u hrišćanskoj etici promenila u prošlih nekoliko decenija. Pojavljuje se opšta saglasnost među naučnicima da normativna, legalistička primena Svetoga pisma nije legitimna, nego da treba naglasiti opisujuću prirodu biblijske etike. Naglašava se raznolikost, a ne monolitičnost etičkog materijala u Bibliji i neki čak umanjuju značaj eksplicitno normativnih odlomaka Pisma, kao što su moralna pravila i zapovesti. To je opravdano i upozorava nas da je nemudro simplistički preneti biblijske izjave u savremene situacije, bez obzira na literarni žanr ili specifične namere autora. Međutim takav kontekstualni pristup je dvosekli

mač i u ekstremu dolazi i do toga da se Biblija odbacuje kao izvor opštih moralnih principa.

Naša sreća je da nismo prvi koji se bave ovom problematikom. U evanđeoskim krugovima postoje dva stremljenja koja nam pomažu u prepoznavanju uloge Svetog pisma za postavljanje moralnih normi u sadašnjosti. Prvi je upozorenje nekih teologa da Božija reč nije data pojedincima, nego uvek grupi ljudi, zajednici vernika, njegovom narodu i da je vreme da se vratimo zajedničkom, ne individualnim, proučavanju Svetog pisma u svrhe etike i morala. Zajedništvo sa drugima uglavnom je dobar „osigurač” ili „filter” protiv ekstrema i doprinosi uravnoteženom shvatanju Svetoga pisma. Drugo stremljenje čine evanđeoski teolozi kao što su Gordon Fi (Gordon Fee), Dž. Aj. Peker (J.I. Packer) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart) koji rade (ili su radili) na predlozima direktiva i putokaza kojima određuju koji etički materijali iz Novoga zaveta sadrže kulturno relativne izjave, a koji izražavaju normativne istine hrišćanske vere za sva vremena. Njihova dela pomažu prosečnom hrišćaninu pri orijentaciji u džungli hrišćanske etike.

Koje stihove primeniti, a koje ne primeniti na određenu situaciju, kao i pitanje zašto različiti etičari iz istog stiha izvlače različite zaključke za istu situaciju, su već pitanja metodologije i nadam se da će naći svoje odgovore u jednom od sledećih izdanja. Nadam se da se iz ovoga rada može videti da se u hrišćanskoj etici, i na ograničenom području evanđeoske teologije, nalaze mnogi različiti pristupi i da se radi o veoma kompleksnoj, a ne o monolitnoj nauci. Diskusije u etici su često pune emocija, pa i među nama hrišćanima lako eskaliraju zbog toga što je materija toliko blizu ličnih života učesnika, pa se često osećamo ugroženim drugim stavovima. U svemu tome treba da se podestimo da verujemo u istog Boga Stvoritelja, u spasenje kroz istog Sina Spasitelja i istog Svetog Duha koji je među nama.

Za deo sadržaja i strukturu ovog rada, zahvalan sam mom profesoru Glenu Stasenu (Glenn Stassen), borcu za ljudska prava sa 35 godina „staža”. Isto tako zahvaljujem njegovim prijateljima Davidu Klarku (David Clark) i Robertu Rejkstravu (Robert Rakestraw) u čijoj knjizi „Readings in Christian Ethics: Theory and Method” se može naći opširna razrada većine u ovom radu spomenutih tema i termina.

(Recenzent članka: prof. dr Aleksandar Birviš)

Nada Petakov (redovan student Teološkog fakulteta – Novi Sad):
BOGOMOLJAČKI POKRET

Još 1903. godine, Nikolaj Velimirović je, razmišljajući o stanju pravoslavnih bogoslovija u kraljevini Srbiji zapisao da je jedan od glavnih uzroka opadanja vere i morala u krajnjoj neuređenosti Bogoslovije, neodabranom kadru profesora, niskom i uskom obimu znanja. Kao posledica toga, narod je bio verski veoma neprosvećen. „Razgovarajte sa najprostijim čovekom u jednoj opštini, u jednom srezu, pa ćete se brzo uveriti kako on sve drugo bolje zna nego li razlog, zašto se zove Hrišćanin. Dakle, znanje katehizisa, koliko? Nikoliko. Molitva – egoistična i ne hrišćanska. Domaća vera – sujeverje, koliko, ne pitajmo”.³⁶

Dvadesetih godina dvadesetog veka pojavili su se bogomoljci, obični ljudi, puni vere, koji su propovedali Evandjelje i slavili Boga na svakom mestu. Ljudi su se obraćali Bogu, a moral je rastao. Zašto je ovaj pokret pao u zaborav?

Još za vreme Drugog svetskog rata vladika Nikolaj je zapisao da je Evropa napustila Hrista i vezala se za svet ništavnih i prolaznih stvari. „Imali smo školu bez vere, politiku bez poštenja, vojsku bez rodoljublja, državu bez Božijeg blagoslova. Otuda nam propast i škole, i politike, i vojske i države. Dvadeset godina rугanja pretcima, što su se privoleli carstvu nebeskome, zbog toga gubavog nam carstva zemaljskog gubitak. Kakvom smo merom merili Boga i svoje pretke, tako nam je odmereno.”³⁷

Šta reći danas, posle pedesetak godina potpunog nepriznavanja, odbacivanja i izrugivanja Boga. Danas imamo razne pokrete za zaštitu raznih prava i interesa, ljudskih, životinjskih... Sve je zaštićeno i obuhvaćeno, samo je Bog ostavljen po strani. On je tu kao sastavni deo folkloru, ali nešto više – samo kod pojedinaca ili manjih grupa. U poslednje vreme, svi se nešto „vraćaju Bogu”, ali kako? – kao lepom običaju i nečem „svečanom”.

Da li su ovom naraštaju danas potrebni „bogomoljci”?

Preteča i počeci bogomoljačkog pokreta

U godinama oko takozvane „Mađarske bune” (1848 – 49 godine) pojavio se najpre među Srbima u Banatu takozvani „pokret pobožnih”. Uskoro posle

³⁶ Episkop Nikolaj: „Prva naša reč”, Vesnik 1909, br. 1, str. 211

³⁷ Episkop Nikolaj: „Teodul” u Sabrana dela, knj. 5, Diseldorf 1977, str. 506 - 507

ovog, naročito posle ratova, od 1876 – 78 pojava „pobožnih ljudi” – bogomoljaca primetna je i u drugim srpskim krajevima, pre svega u jugoistočnim krajevima Srbije, tamo gde se u ratovima najviše i stradalo. Posle novih ratova i narodnih stradanja, a naročito posle Prvog svetskog rata krenuo je novi talas buđenja žive vere i pobožnosti kod Srpskog naroda.

Uoči Prvog svetskog rata (21. IV 1911.g.) u Beogradu je osnovana Hrišćanska Zajednica studenata Beogradskog univerziteta u prisustvu dr Džona R. Mota – glavnog sekretara Svetskog hrišćanskog saveza studenata koji je boravio u Beogradu od 19 – 21. IV 1911.g. Džon R. Mot je tom prilikom održao nekoliko predavanja u Dvornici Beogradskog univerziteta. Ta predavanja je objavila Hrišćanska Zajednica beogradskih studenata po stenografskim beleškama prevoda. U predavanju „Najteža borba u životu studenata: ili pobjeda nad samim sobom”, dr Džon R. Mot je pozvao studente da budu što bliži Isusu Hristu, jer bez Božije sile se ne mogu odupreti iskušenjima. Na poziv dr Mota od upisanih 70 studenata 35 je izjavilo da želi da pristupi proučavanju Svetog pisma. 28. X 1911.g. ova Zajednica je izdala pravilnik u kome je naglašeno da je cilj ove Zajednice između ostalog :

„da grupiše i ujedini sve studente, koji teže jednom istom idealu moralnog života zasnovanog na učenju Spasitelja Isusa Hrista”⁹⁰.

Član ove Zajednice je mogao biti svaki student i nastavnik Beogradskog univerziteta, ma koje veroispovesti i narodnosti, koji se pismeno obavezao da će svoj život i rad u svemu podešavati prema istaknutom cilju.

U takvoj socijalnoj, političkoj i duhovnoj atmosferi pojavio se pravoslavni bogomoljački pokret.

Episkop Atanasije Jevtić bogomoljce određuje kao: „religiozno – moralni pokret srpskih pravoslavnih seljaka krajem 19. i u 20. veku, nastao posle velikih narodnih stradanja u čestim ratovima. Osnovni sadržaj ovog laičkog verskog pokreta bio je pokajanje i dosledan moralni život – lični, moralni i društveni.”⁹⁰

Episkop Nikolaj genezu bogomoljačkog pokreta opisuje kao spontan pokret srbijanskih seljaka, kao narodni odgovor na modernizam, liberalizam, socijalizam i druge novovekovne novotarije, koje pobožan pravoslavni narod nije razumeo ni prihvatio, kao ni svoje školovane „otečestvene” sinove zabludele evropskim „humanizmom” i čovekobogom.

⁹⁰ II Izveštaj HZ studenata, Beograd, 1912, strana 4

⁹⁰ Enciklopedija živih religija, Nolit, Beograd, 1989, odrednica: Bogomoljci, str. 98

Suštinu bogomoljačkog pokreta Dragoljub Milivojević je video u borbi sa savremenim modernizmom koji upropašćuje moral i društveni život. U borbi sa grehom izlaz je u neprestanom postu i molitvi, zbog činjenice da je Pravoslavlje „u našem narodu zaljuljano. U naš narod koji je mnogo zaboravio crkvu i Boga uvlače se sve više mnogi gresi zla. Naša crkva stoji kao nemoćna pred tim događajima. Ona malo preduzima.”⁰

Episkop Nikolaj naglašava da je bogomoljački pokret kod nas otpočet u „prostom” narodu i širen od „prostih” ljudi. U njihovim bratstvima bilo je i trgovaca, učitelja, doktora, raznih činovnika i oficira, ali glavnu masu u pokretu su sačinjavali seljaci i zanatlije sa sveštenicima i sveštenomonasima⁰. Ovaj pokret ipak nije uspeo da zahvati i našu školovanu inteligenciju. Zanimljivo je da se nisu oni sami nazvali „bogomoljcima”, već su ih tako drugi nazvali zbog njihovog načina života. Naime, oni su veliku važnost pridavali postu i molitvi. Njihov moto je bio da najpre treba očistiti sebe, a zatim bližnje, preobraziti sebe, a zatim druge, ići preobražavanju društva kroz preobražavanje ličnosti. Oni su govorili da pravednik gleda u grešnika i vidi kakav čovek ne treba da bude, a grešnik gleda u pravednika i vidi kakav čovek treba da bude. Smatrali su da onaj koji želi da propoveda mora neprestano kopati i orati i pleviti po svojoj duši, zato što je ceo život organ propovedi, a ne samo jezik. Zato su pozivali ljude da očiste svoje ruke od zlih dela i svoje srce od zlih želja i pomisli, da bi im istina ušla u dom i nastanila se u njihovim srcima.

Osnivanje Narodne Hrišćanske Zajednice

Na predlog Milana Bozoljca, državnog ekonomista iz Jagodine, episkop Nikolaj je u martu 1920.g. sazvao nekoliko viđenih ljudi, koji su u Beogradu razgovarali o pokretanju jednog pobožnog lista za narod.

Tako su počeli prvi radovi na buđenju moralne svesti knjigom. Počeo je da izlazi časopis „Bogomolja”. Međutim, posle nekoliko brojeva, zbog „mišljenja naše inteligencije da vera zaglupljuje narod, odbi mnoge te list ne primahu. S druge strane nesaglasnost između samih članova odbora, dovede ceo pokret do iverice propasti. I zaista „Bogomolja” ne dožive treći broj”⁰.

Iako je nestao ovaj prvi posleratni hrišćanski list, u narodu se javio neobično veliki pokret. Ivan Blagojević, Radosav Mitrović, Petar Starčević, Marjan Milošević, Stanislav Đorđević iz Šumadije su putovali od mesta do mesta i živim, običnim rečima sejali reč Božiju. To su radili još mnogi drugi. Oni su išli po raznim mestima propovedali i pevali pobožne pesme. Tako se ovaj pokret širio, mada je na mnogim mestima bio sprečavan od strane sveštenika i vlasti.

⁰ Hrišćanska zajednica br. 10, 1924

⁰ Episkop Nikolaj: Ko su Bogomoljci, sabrana dela, knj. 8, str. 561

⁰ Bogomoljci, Narodni list za širenje pobožnosti, Beograd, 1984, str. 66

Februara 1921.g. Milan Bozoljac i Dragoljub Milivojević su izradili pravila Narodne Hrišćanske Zajednice, da bi se svi verski pravoslavni pokreti u Srbiji grupisali u jednu celinu. Drugog marta 1921.g. Patrijarh srpski i Arhiepiskop beogradski Dimitrije je odobrio OSNOVNA PRAVILA NARODNE HRIŠĆANSKE ZAJEDNICE i dao svoj blagoslov za osnivanje udruženja. Prvim članom udruženje je definisano kao „zajednica svih koji vole Boga i ispunjavaju Njegove zapovesti” pod imenom „Narodna Hrišćanska Zajednica”, koja „priznaje Gospoda Isusa Hrista za Spasitelja sveta, a pravoslavlje za obaveznu religiju” (Član 2). Cilj ove Zajednice je bio da izvrši moralni preporod našeg naroda, a zatim da ga svestrano osposobi za život na zemlji, i da potpomaže sve pokrete na ovom polju. Zadatak upravnog odbora je bio da prikuplja sredstva, a zadatak izvršnog odbora da „širi nauku Jevandelsku u raznim mestima i stvara nova udruženja”. (Član 8)⁰

Prvi veliki sabor Narodne Hrišćanske Zajednice održan je krajem leta 1921.g. u Kragujevcu. Pozvana su i ostala verska udruženja: Hrišćanska zajednica mladih Ljudi, Ženski hrišćanski pokret, bratstva i drugi. Prema izveštaju Milana Bozoljca bogomoljaca je tada bilo oko 50.000 oba pola i članova i nečlanova (nečlanovi su bili oni ljudi koji još nisu zadovoljavali standarde i kriterijume da postanu bogomoljci, ali su to želeli i bili su blizu toga). Na ovom saboru je za duhovnog vođu na zemlji u ime Hrista izabran episkop Nikolaj.

Na velikom molitvenom saboru 4.X 1921.g. je bio prisutan episkop Nikolaj. Odlučeno je da se pokrene list. Prvi broj ovog lista je izašao u januaru 1922.g. Naziv „Hrišćanska zajednica” ili Zajednica sa Hristom značila je da „naš list bude veza svih novorođenih, svih pokajanih i opranih sa Tobom; učini Gospode da ta veza bude što jača i mnogostruka. Tada, Gospode, kad budemo u vezi s Tobom, kad budemo tvoja vojska, naše duše biće nove i svete kao Ti što si svet”⁰.

Razvoj, uspon i rad bogomoljačkog pokreta

Februara 1923.g. u Bačini i mnogim okolnim selima počinje naglo buđenje naroda u verskom pogledu. Tako je u Bačini 3.II 1923.g. u ženskoj radničkoj školi održano javno predavanje o današnjim potrebama vere, pokajanja i drugih hrišćanskih vršina, što je naišlo na veliko interesovanje u narodu.

Zatim su održana predavanja u Kruševici, Sekuriču, Toljvcu, Černici, Orašju, Salakovcu, Oreškoviću...

⁰ Vidi: Osnovna pravila i uredbe NHZ, Kragujevac 1938, str. 3

⁰ HZ br. 3, Kragujevac, mart 1922, str. 2

Pokret se širi i u Banatu, trsteničkom srezu... Krajem avgusta 1923. g. održan je veliki skup u varošici Ubu, u selu Jabučju, manastiru Bogovađi, selu Vrelu.

Bratstva Narodne Hrišćanske Zajednice organizovana su širom Srbije. U skoro svim beogradskim kvartovima postojali su ogranci Bratstva „Pokrova presvete Bogorodice”. U Kragujevcu je još 1922.g. osnovano „Bratstvo Vere, Nade i Ljubavi”. Član ovog bratstva je mogao biti svako, bez obzira na godine, pol i zanimanje, ako je obećao da će „živeti po pravilima i uredbama Pravoslavne Crkve, zapovestima Svetog pisma i državnim građanskim zakonima i ako za ovo obećanje ima svedočanstvo od jednog starijeg člana”⁰. U prvu grupu članova, iz koje se birala uprava, spadali su oni „koji žive životom strogim, uzdržljivim, kloneći se svih uživanja, svetskih i telesnih”, a u drugu „oni članovi koji su se pokajali i ispovedili za učinjene grehe, koji ispunjavaju propise crkvene i zapovesti Svetog Pisma (ukoliko je to čoveku moguće) živeći u delokrugu građanskih zakona i ispunjavaju ih”. U treću grupu članova spadali su oni koji su se pripremali za ispovest kajanjem, a koji se još nisu bili „odvikli od pojedinih navika i mana, kao: pušenje duvana, alkoholnih pića, psovke, nepošćenja posta i svega što se suproti zapovestima Gospodnjim, ali teže da ih se odviknu”. Ovi članovi bili su dužni da se „u vremenu od jedne godine dana... pokaju, ispovede kod sveštenika i da otpočnu živeti onako kako je Bogu milo i kako naša vera zapoveda”. Oni su mogli „prisustvovati sastancima bratstva”, ali nisu mogli učestvovati u donošenju odluka. U trećem članu Pravila precizirano je da član pokreta „prestaje biti svako ko proneveri svojim životom ideju pokreta NHZ; ko počne činiti grehe kojih se bio odrekao pa mu omili slast zemaljskih dobara i uživanja i kao netačno tumači sveto Jevanđelje namerno izvrćući njegov smisao”⁰. Bratstvo se zalagalo za stvaranje religiozno – moralnih prosvetnih čitaonica u našem narodu.

U prvoj polovini 1924.g. održani su veliki narodni zborovi u Šopiću, Skobalju, Ribnici, Popadiću u valjevskom kraju. Obrazovana su bratstva u Petrovcu, Mokrošinu, Šancu, Bošnjanima, Vrataru.

Religiozno – moralno buđenje osećalo se i u Hrvatskoj.

Godišnji sabor NHZ je održan u manastiru Jošanica, 29. VIII 1924.g. Na njemu se između ostalog raspravljalo o odnosu prema drugim hrišćanskim pokretima: Bratstvima Svetog Save, Ženskom Hrišćanskom Pokretu, Hrišćanskoj Zajednici Mladih Ljudi, zatim o pojavama spiritizma. Poslednje dve tačke bile su posvećene razmatranju programa budućeg misionarskog, upravnog i književnog odbora, kao i obrazovanju jednog šireg odbora od predstavnika svih Hrišćanskih pokreta i humanih društava kojih bude na saboru. Na saboru je rešeno da se sva crkvenokanonska pitanja izuzimaju iz

⁰ HZ br. 5, mart 1924

⁰ HZ br. 5, mart 1924, str 18-19

rasprava i da se o njima u pokretu NHZ neće pretresati, jer su to pitanja koja se rešavaju na vaseljenskim saborima, već da se delokrug rada NHZ usredsredi na moralno polje.

U toku 1925.g. planirano je da se osnuje „Fond Hrišćanskog Milosrđa” radi pomaganja sirotih, bednih, napuštenih, iznemoglih i članova i nečlanova ovog pokreta. U tu svrhu je planirana izgradnja Doma Hrišćanskog Milosrđa u Kragujevcu, gde bi bedni i napušteni imali sklonište.

Iz fondova NHZ osnovan je „Misionarski fond”, iz kog su pomagani propovednici i misionari za razvoj i rasprostiranje ideja pokreta.

Osnovana su nova bratstva u moravskom, požarevačkom i kragujevačkom okrugu, kao i u Vojvodini.

U toku 1925.g. održani su molitveni sabori u Petrovcu (na Mlavi), Kruševcu, Bukovici (kod Bijeljine).

Osnovni zadatak NHZ u 1926.g. je bio sažet u molitvenoj reči: „da svi budu jedno, kao što si ti, Oče, u meni i ja u Tebi, da i oni budu jedno u nama” (Jn 17,21). Bio je organizovan (25.I.1926.g.) petnaestodnevni Misionarski kurs koga je pohađalo 25 misionara. Rađene su teme iz Dogmatike, Omilitike, Liturgike, Svetog pisma, Istorije hrišćanske crkve. U Drači je 13. i 14.IX 1926.g. bio održan Prvi Narodni Pravoslavni Sabor. Na inicijativu episkopa Nikolaja predloženo je da se napravi odbor koji će raditi na sjedinjavanju NHZ i Bratstva Pravoslavnih Hrišćana. Osnovana su još mnoga bratstva.

I u 1927.g. nastavilo se sa osnivanjem novih bratstava NHZ. Veoma je bio značajan i rad misionara, koji su stizali i do najudaljenijih sela, odlazili među zatvorenike. Osnivane su čitaonice. Najvažniji događaj u 1927.g. bilo je sazivanje Drugog Pravoslavnog Sabora NHZ i Saveza Bratstava Pravoslavnih Hrišćana u manastiru Ljubostinja. Te godine gotovo da nije bilo mesta u Srbiji gde nije bilo osnovano pravoslavno bratstvo, a pokretu su sve više pristupali sveštenici. Kao goruća potreba je istaknuto obrazovanje Misionarske škole.

Uprkos materijalnim neprilikama i teškom stanju u zemlji 1928.g. je osnovano 11 novih bratstava, tako da ih je u okviru NHZ bilo ukupno 85. Pored ovih uspeha, povremeno su isključivani pojedini članovi (na primer izvesni Milutin Rajić isključen je zbog neurednog života, laži prema bližnjima).

Jeromonah Dionisije je 1929.g. zamolio Srpsku Pravoslavnu Crkvu da finansira misionare. On je tvrdio da pokret mora da se reorganizuje i dovede u sklad sa organizacijom Pravoslavne Crkve. U 1929.g. bilo je aktivno 125 bratstava. Ponovo je održan kurs za misionare.

Početakom tridesetih godina, pokret je zadobijao crkveni pravoslavni karakter dogmatski i organizaciono. Tokom 1930. g. održano je više molitvenih sabora i osnovana su nova bratstva uz pomoć sveštenika. Neposredno uoči Sabora u Žiči 1930.g. Patrijarh Varnava primio je

delegaciju NHZ i naglasio im da pokret mora biti čist od svih nepravoslavnih. Broj bratstava je povećan na 153.

I u 1931.g. su osnivana nova bratstva i održavani sabori. Spojeni su NHZ i Bratstvo PH u Pravoslavnu Hrišćansku Narodnu Zajednicu. Pojedina bratstva i pojedinci su bili isključeni zbog pojave spiritizma. Broj bratstava se povećao na 173.

Već početkom leta 1932.g. bilo je očigledno da Srpska Pravoslavna Crkva želi da preciznije reguliše rad pravoslavnih bratstava. Na skupu u Rakovici, koji je održan avgusta 1932.g. nije se pojavio episkop Nikolaj. Umesto misionara uvedeni su „revnitelji pravoslavlja” (koji će nositi i razdavati pobožne knjige strogo pravoslavnog karaktera). Dolazak patrijarha je na neki način značio legitimaciju pokreta od strane najviših crkvenih krugova. Međutim, to je imalo svoje značenje i istorijsku cenu za dalji rad ovog pokreta, koji je sve više poprimio institucionalne – crkvene okvire. Umesto Misionarske škole učen je Misionarsko – pojački kurs, na kome se učilo crkveno pevanje, slovenski jezik, i delimično misionarstvo. Svi koji bi završili kurs postavljali bi se u crkvama za crkvene pevače i „čete” sa pravom i držanja i „beseda” po potrebi. Ukidanju misionara se najviše usprotivio sudija Jovan Saračević. On je istakao da njihovi misionari „istina, nemaju diplome, ali imaju znanje iz duhovnog života i poznanje svoje vere”⁰.

Pokajna 1933.g. ostala je upamćena po godišnjem saboru u manastiru Kovilju, i po novim bogomoljačkim bratstvima, kojih je do sabora osnovano 233. U Rakovici je u martu trebao početi misionarsko – pevački kurs „u cilju spremanja za Srpsku Pravoslavnu Crkvu dobrih crkvenjaka, koji bi mogli vršiti dužnost crkvenih horovođa i imali bi bar osnovno misionarsko znanje”⁰. Održani su mnogi sabori.

I 1934.g. je protekla u znaku mnogih sabora. Osnovana su 54 nova bratstva. Već od te godine episkop Nikolaj je poručivao da predstoji još teže doba – u vidu iskušenja za pojedince i čitave narode u svetu. Bogomoljci su se molili za mir, za kralja... Nakon ubistva kralja Aleksandra I Karadorđevića SPC je poručila bogomoljcima da ne zaborave poslednji amanet Kraljev da čuvaju Jugoslaviju i da znaju da će ga bogomoljci najsvetije i najtačnije i ispuniti „jer se oni trude u miru: da sebe i druge moralno preporode i služe pravdi, a takvi ljudi su uvek bili stubovi države: a u ratu, oni će se junački boriti i neće žaliti da poginu za svoju otadžbinu pošto znaju i tvrdo veruju da posle smrti ima večni život...”⁰

Episkop Nikolaj na drugi dan Božića 1935.g. je pozvao verne da odbijaju od sebe zablude materijalista koji misle da je priroda bog i sve materijalne stvari da su božanstvo; „no koji odriču da se Bog može javiti u

⁰ Vidi: PHZ br. 12, dec. 1932

⁰ PHZ br. 5, maj 1933, str. 20

⁰ PHZ, br. 11, novembar 1934, str. 5

telu jednoga čoveka; i okultisti, koji ne obožavaju prirodu niti materijalne stvari, ali koji govore da se Bog javio i javlja u telima mnogih ljudi, pa i među ostalima i u Isusu Hristu! I jedna i druga zabluda predstavlja potpun neznabožački mrak⁰ On ih poziva da se kao deca svetlosti ne približavaju ovom mraku, nego da ako mogu spasavaju nekog iz tog mraka. I ove godine osnovana su bratstva širom Srbije, Stare Srbije, Bosne, Hercegovine, Slavonije. Uticaj bogomoljaca bio je prisutan i u radu Ženskog Hrišćanskog Pokreta i 1935 – 1936.g. koji je bio organizovan u više sekcija: obdaništa, socijalna sekcija, kao i sekcija za propagandu, snabdevanje i priredbe.

Od 1936.g. časopis „Pravoslavna Hrišćanska Zajednica” izlazi pod novim imenom – „Misionar”. Godišnji Sabor održan je u manastiru Tavni, a održani su sabori i u Dalju i Žiči. Prema statističkim procenama u članstvu PHNZ bilo je 200.000 organizovanih članova.

Juna 1937.g. u „Misionaru” su objavljeni tekstovi protiv novovekovnih novotarija (satanizma, jevrejstva, masonerije, liberalizma i komunizma). Više nije bila samo reč o pojavama spiritizma, sektaštva, adventizma i drugih verskih učenja, već, pre svega, ateizma, komunizma i boljševizma. 1937.g. Srpska Pravoslavna Crkva je vodila ogorčenu borbu protiv potpisivanja Konkordata. Sabor PHNZ je održan u Lapovu.

Uoči Drugog svetskog rata, episkop Nikolaj je poručio bogomoljcima da poste po jedan dan za sve narode. Rekao im je da otvore svoja srca prema svim narodima zemaljskim, da „uzdignu” molitvu za njih i da poste za njih.

U 1939.g. godini, u Centrali PHNZ, bilo je registrovano 450 bratstava širom zemlje.

Godine 1940. održan je poslednji predratni sabor bogomoljaca u Žiči. Bratstva su nastavila svoju raniju molitvenu, misionarsku i socijalnu delatnost. Mnoga bratstva su podigla molitvene domove, priredila niz javnih predavanja, duhovnih akademija i koncerata, pokazala bratsku delotvornu ljubav prema siromašnim, usamljenim i nezbrinutim. Održano je desetak molitvenih sabora. Od Direkcije Radio – Beograda je zatraženo da prestonička radio – stanica svakodnevno, u svoj program unese čitanje crkvenog kalendara, to jest „Ohridskog prologa”. Mladi inženjer g. Ratibor Đurđević iz Beograda je na projekcionom aparatu prikazao i prigodnim tumačenjem propratio život i rad Spasitelja našeg Gospoda Isusa Hrista.

Svetsko zlo je 1941.g. došlo u Srbiju i Jugoslaviju. Za vreme rata u Srbiji 1941 – 1945.g., episkop Nikolaj je od strane nemačkih okupatora zatvoren u manastir Ljubostinju, odakle je decembra 1942.g. prebačen u manastir Vojlovicu kod Pančeva. Odatle je, zajedno sa patrijarhom Gavrilom (Dožićem), sredinom septembra 1944.g. dospao u koncentracioni logor Dahau. Zalaganjem i intervencijom M. Nedića i Dimitrija Ljotića, pušten je iz ovog zloglasnog logora. Sa patrijarhom se našao na slobodi

⁰ „Njiva Božja – dodatak Misionaru” 1935.

među srpskim nacionalnim i antikomunističkim snagama u Sloveniji, zatim u Austriji, da bi na kraju otišao u Sjedinjene Američke Države.

Bogomoljci su proganjani od strane okupatora, streljani su i ubijani od strane komunističke vladavine u nekim gradovima Srbije, septembra – oktobra 1941.g., a to je nastavljeno i posle 20.X.1944.g., kada su uz pomoć sovjetskih vojnika komunisti ušli u Beograd.

Episkop Nikolaj: Duhovni vođa bogomoljačkog pokreta

Vladika Nikolaj Velimirović, rođen je 5. I 1881.g. u selu Lelić, nedaleko od Valjeva. Bio je prvo od devetoro dece svojih roditelja. Nikola je vaspitan i odgajen u uglednoj srpskoj patrijahalnoj zadrugi koja je imala preko trideset članova. Njegov otac Dragomir je bio pismen čovek i pored poslova na svom imanju, bio je pisar i delovođa sreza podgorskog. Nikola se školovao u manastiru Lelić, u valjevskoj gimnaziji, a potom pokušava da se upiše na vojnu akademiju, gde biva odbijen zbog malog obima grudi i neuhranjenosti. Tako se upisuje na Beogradsku bogosloviju. Nakon završene bogoslovije radi kao učitelj u selu Dračiću, a zatim kao upravnik škole u Donjim Leskovicama. Dobija stipendiju i odlazi u Bern u Švajcarskoj na staro-rimokatolički fakultet. Nakon završenog fakulteta prijavio je doktorsku tezu i doktorirao na temu „Vera u Vaskrsenje Hristovo kao osnovna dogma Apostolske crkve”. Iz Švajcarske se vraća u Beograd, sa namerom da uskoro nastavi studije na Oksfordu. Odlazi u Englesku i na Oksfordu završava filozofski fakultet i doktorira na temu: „Filozofija Berklija”. Tako se sa dva doktorata i perfektnim znanjem tri svetska jezika Nikola vraća u Beograd. Nijedna diploma mu nije zvanično priznata, navodno zbog toga što nije imao završenih osam razreda gimnazije. Zbog toga se vraća u srednjoškolsku klupu i polaže sedmi i osmi razred u Drugoj beogradskoj gimnaziji. Nakon toga je postavljen za suplenta Beogradske bogoslovije kao svršeni student filozofije. Tek što je počeo predavanja u bogosloviji, Nikola se razboleo. Bolest je bila duga i teška. U bolnici se zavetovao da će se zamonahiti ako preživi. Čim je izašao iz bolnice otišao je u manastir Rakovicu kod Beograda i tamo se 20.XII 1909.g. zamonahio i dobio monaško ime Nikolaj. Zatim odlazi na studije u Rusiju na čuvenu Duhovnu akademiju. Po završetku studija vraća se u Beograd. Tu počinje seriju propovedi po beogradskim crkvama.

Početkom 1915.g. predsednik srpske vlade Nikola Pašić ga šalje u Englesku i Ameriku da propagira srpsku pravednu borbu i da suzbija propagandu protiv Srbije.

Po završetku Prvog svetskog rata, dok je još bio u Engleskoj, izabran je 25.III 1919.g. za episkopa žičkog, a zatim je 1920.g. premešten u

ohridsku episkopiju. Bio je član brojnih delegacija i misija u Atini, Carigradu, Svetoj Gori, Americi i Engleskoj.

Rukovodio je bogomoljačkim pokretom između dva rata. Osnivanje pravoslavih bratstava je neraskidivo vezano za njegovu ličnost. Zbog angažovanja u bogomoljačkom pokretu, mnogi su mu zamerali što saraduje sa „društvenim dnom”, a ne sa elitom društva. Njima je vladika Nikolaj poručio da on saraduje sa 14 miliona malih, poštenih ljudi, seljaka, radnika, nadničara, koji čine temelj bogomoljačkog pokreta izniklog iz naroda. On poručuje društvenoj eleti: „Nema ni mora bez dna, ni reke bez dna, ni čaše bez dna. Ničega nema bez dna. Dno je osnova svake stvari, a ono što oni nazivaju dnom društva, jeste naš verujući, naš vredni i pošteni, naš rodoljubivi Narod”⁰. On dalje naglašava da se taj narod uzda u Boga i ima jaku veru.

Vladika Nikolaj je istakao glavni cilj bogomoljača – da svi budu bogomoljači, jer tada ne bi trebala ni tolika vojska, ni policija, jer bi svako radio svoj posao i sve svoje plaćao.

On je poručivao hrišćanskim pravoslavnim bratstvima šta znači biti hrišćanin u svakodnevnom životu: „Biti hrišćanin znači: Verovati u neiskazanu ljubav Božju prema ljudima, koja se objavila svetu u zaploćenju Sina Božjeg i u njegovom stradanju za ljude; znati, da sav rod ljudski u grehu leži, i da se ljubav Božja pokazala ljudima „kroz Gospoda Isusa Hrista savršeno nezasluzeno od ljudi.”⁰

Kao vođa bogomoljačkog pokreta Vladika je, s jedne strane nastojao da razbije maglu sumnji u pravoslavnost i crkvenost bogomoljačkog pokreta, jer su mnogi još uvek u to sumnjali, a s druge strane trudio se da pokret očisti od „spiritizma i svakog sektaštva, jeresi, raskola i krivoverstva”.

Vladika Nikolaj je bio predsednik Bogomoljačkog pokreta do 1932.g. On je pokret ujedinio, okupio, branio, poučavao, usmeravao. Držao je kurseve za misionare. Ljudi su išli i širili Evandjelje i zato je bogomoljača bilo sve više. Godine 1932. Nikolaj se povlači sa predsedničke funkcije, a bogomoljački pokret postaje prilično institucionalizovan. Ukidaju se misionari, a uvode „revnitelji pravoslavlja”, koji su manje više crkvenjaci i horovođe. Bogomoljački pokret gubi svoju misiju, a pokret bez misije je i sam posle nekog vremena osuđen na propast.

Nakon oslobođanja iz logora Dahau vladika Nikolaj je otišao u Beč, zatim u Sloveniju, neko vreme je lutao po zamljama zapadne Evrope. Nije hteo da se vrati u Srbiju gde je došao na vlast komunistički režim, jer je smatrao da će više uraditi za svoj narod ako ostane u emigraciji i pokrene svoje mnogobrojne veze u visokim krugovima Amerike i Engleske. Preko Engleske je stigao u Ameriku, gde je nastavio svoj misionarski rad. Zajedno

⁰ Propoved u Vrnjačkoj Banji, „Pastirski glas” Kragujevac, 1938, str. 3-4

⁰ HZ br. 1-2, 1927

sa protom Aleksom Todorovićem, pokreće religioznu biblioteku „Svečanik” koja u izdanju Iskre iz Minhena objavljuje bisere pravoslavne hrišćanske duhovnosti. Iz Amerike je slao pakete i pomoć crkvama i manastirima, monasima i monahinjama, sveštenstvu i narodu.

Umro je 18.III 1956.g. u ruskom manastiru Svetog Tihona, u Pensilvaniji (SAD), a sahranjen u srpskom manastiru Sv. Save u Libertvilu, odakle su mu mošti prenete u Srbiju 1991.g. u manastir Lelić.

Rad bogomoljaca na širenju evanđelja i Svetog Pisma

Želeći da objasni bogomoljački pokret i bogomoljce vladika Nikolaj je napisao o njima sledeće:

Ko su bogomoljci? To su neizbrojeni i neorganizovani ljudi i žene, od Čuruga do Bitolja – na hiljade i hiljade njih – koji najusrdnije poste i mole se Bogu: nedelju praznuju i pričešćuju se, propovedaju pokajanje i skori dolazak Spasiteljev. Neki od njih tumače snove i znake. Neki ostavljaju kuću i porodici odlaze u monaštvo. Oslovljavaju se „braćom” i „sestrama”. Na bogoslužjenja dolaze u grupama. Na bogoslužjenjima kleče i uzdišu, celivaju krst i ikone. Sa velikom zapovešću očekuju, da li će se njihov sveštenik rešiti, da im kaže reč o Bogu, da objasni Evandjelje. – Ah, samo da hoće rešiti i promolviti bar rečicu: braćo i sestre Gospod je blizu! No, rešenje najteže, najmučnije, najređe! Ako im progovori, oni ga obasipaju pohvalama s blagodarnošću. Ako li ne, oni se posle službe, skupljaju pred crkvom, da „završe službu”, to jest da čuju propoved svojih proroka. Ovi proroci – prosti seljaci, sa dugom bradom i kosom – vade iz džepa Novi Zavet, od upotrebe već pohaban i umašćen, i čitaju i govore, po ceo sat čita i govori, dok svi ne zaridaju od pokajanja i umilanja; duže čitaju i govore nego što je služba trajala. Boje li se pak vraždebne intervencije policije ili – žalosti moja – samoga sveštenika, oni posle službe žurno hitaju kući jednoga od njih, i tu, bez prezanja i skraćivanja „završavaju službu”.⁰

Bogomoljci su hteli „poznanje” Evandjelja i život po njemu, uzvišenje duhovnog života nad telesnim, vlast Duha Božijeg nad telom i dušom, „doznanje” volje Božije da bi se po njoj mogli vladati, duhovnu disciplinu u sebi, kući i društvu, dublje shvatanje života i svega što se događa u životu ljudi i naroda pod okom Božije Promisli i Božijeg sveprisustva, a ne slepog slučaja, poslušnost crkvi pravoslavnoj i potpunu vlast Gospoda Isusa Hrista nad celim njihovim bićem i životom.

Oni su se molili da se Hristos što pre zacari u svima; da On postane domaćin svog doma, Starešina svakog grada i sela, Gospodar svake zemlje i

⁰ Misionar br. 9-10, 1940, str. 25

države, Pokretač svakog pokreta, Načelnik svakog društva, Car nad celim svetom.

Njihova bratstva su uticala na moralni preporod mnogih sela. U nekim mestima gde su bila osnovana bratstva zatvorene su kafane, svugde se smanjilo psovanje, pijanstvo i razvrat iščezli, a nastala je ozbiljnost i uzajamno poštovanje i pomaganje.

Voleli su ići na molitvene skupove, gde se čuje Reč Božija, dobra pouka i dobar savet, gde se moli, pevaju psalmi i duhovne pesme, ali su voleli i da naprave skup na njivi nekog „inokosnog” brata (ili bolesnog ili umrlog), i da ceo dan provedu u radu, a uz to i u duhovnim razgovorima i psalmima i pesmama

Osnovno načelo pravoslavnog narodnog pokreta bilo je:

Počni od sebe

Ako želiš popraviti svet, popravi prvo sebe.

Ako želiš popraviti državu, popravi prvo sebe.

Ako želiš popraviti narod, popravi prvo sebe.

Ako želiš popraviti svoje selo, popravi prvo sebe.

Ako želiš popraviti svoju zadrugu, popravi prvo sebe.

A kako može čovek popraviti sebe, o tome postoji samo jedna jedina nauka u svetu, koja se zove Nauka Jevanđelska.⁰

Na misionarskim tečajima bogomoljci su razmenjivali svoja iskustva u misioniranju i podeli Novih zaveta. Tako je na primer brat Milorad Veličković iz Mrčajevaca u svom bratstvu podelio 16 Novih zaveta onima koji ih nisu imali. Brat N.N. je delio Nove zavete ljudima koji nisu članovi.

Misionari su svedočili o svojim obraćenjima i radu. Brat Anastas iz Toljevca (pre I sv. r. – mesto po zlu poznato, skoro su svi išli na robiju) je za vreme rata bio interniran u Nežideru. Tamo je čitao Novi zavet. Kada se vratio kući nastavio je da čita Sveto Pismo i da se moli Bogu. Nije išao na veselja, a išao je redovno u crkvu. Počeli su da dolaze kod njega misleći da je gitar. On im je objasnio da ne gata, nego se moli Bogu kako treba i čita Sveto pismo. Ljudi su počeli da mu se pridružuju i osnovali su bratstvo. Držali su zajedničke molitve i pevali duhovne pesme. U selu je narod postao pobožan i uredan. Nije bilo više zločinaca i robijaša.

Misionari su svedočili da se svugde reč Hristovog Evanđelja lepila za srce slušalaca, da je krenulo buđenje vere u narodu.

Bogomoljci su se često po podne nedeljom i praznikom, kao i uoči nedelje i svetaca, skupljali po kućama pojedinih i tamo pevali duhovne pesme i čitali Sveto Pismo, naročito Novi Zavet.

Kragujevačko bratstvo se skupljalo subotom uveče na sastanak na kome se čitalo Sveto Pismo.

⁰ PNHZ 1937, str. 9

U mestima sa bratstvima organizovane su dvojke ili trojke, grupe od dvoje ili troje ljudi koji su zajednički poučavali slabiju braću i pridobijali nove članove...

Bogomoljci posle Drugog svetskog rata

Po spomenu u današnjem vremenu moglo bi se reći da su bogomoljci potpuno prestali sa radom nakon II svetskog rata. Dosta ih je poginulo, progonjeno, poubijano, dok su se ostali, verovatno preplašeni i bez vođstva povukli. Obzirom da ih je u jednom momentu bilo 200.000 nisu mogli biti svi mrtvi.

Nešto malo o bogomoljcima može se naći u knjizi „Jevanđelski neimar brat Dragi iz Krnjeva”. U knjizi se opisuje život Dragoslava Živanovića, čiji su roditelji, Živan i Živana, bili bogomoljci. On je nastavio roditeljskim stopama. Smatrao je da je Bogomoljački pokret došao kao bogomdani put spasenja i njemu samom, i čitavom Srpskom narodu. U Krnjevu je nastavio sa bogomoljačkim sastancima (1970.g. obeležili su 50 g. postojanja bogomoljaca).

Međutim, Dragoslav je imao šire vizionarsko shvatanje Bogomoljačkog pokreta, verno duhu i slovu nikolajevskog bogomoljstva, i nije se mogao složiti sa skućenim pogledima pojedinaca. Za njega je bogomoljstvo bilo pre svega evanđeoski pokajnički pokret, širih crkvenih i pravoslavnih razmera, a ne uska stvar grupice ljudi. Međutim, nije imao podršku i sve je opet ostalo u uskim okvirima.

Iz ovog se vidi da su bogomoljci radili i posle rata, ali pojedinačno ili u manjim grupama, nikad kao pokret i nikad misionarski. Oni su postali možda samo češći posetioci crkve, a šta se desilo sa njihovim potomcima vidimo i sami. Da li oni uopšte znaju da su njihove bake i dede (prabake i pradede) bili bogomoljci?

Zaključak

Bogomoljački pokret je najrevolucionarniji duhovni pokret u našem veku u našoj zemlji. Sve ostale revolucije i pokreti su uzdizali čoveka i pre ili kasnije propali. Bog i Božije delo nikad ne mogu propasti jer je Bog večan, tako je sve vreme komunizma bilo ljudi koji su se Bogu molili i Sveto Pismo čitali. Možda njih ne bi bilo da nije bilo bogomoljačkog pokreta.

Kako bi bilo mnogo bolje da se Srpska Pravoslavna Crkva organizovala slično bogomoljačkom pokretu, a ne obrnuto! Možda bi SPC tada bila živa, misionarska crkva, koja ide u narod, svedoči, pomaže, leči? Velika je šteta što školovana inteligencija i gradsko stanovništvo nisu prihvatili bogomoljački pokret. Prvo uštedeli bi sebi i drugima pedesetak godina

stvaranja nečeg što je u samom početku osuđeno na propast, a drugo, moguće je da Bogomoljački pokret ne bi bio tako lako izmanipulisan.

Nama, evanđeoskim hrišćanima treba da bude jasno, a verovatno i jeste, da koliko god mi svedočili rečima i životom, većini ljudi ćemo ostati „sektaši”. Mi treba da se molimo za obraćene ljude u pravoslavlju koji će ispod forme moći da vide suštinu, da pozivaju narod na pokajanje i obraćenje i pravo vraćanje Bogu. Sada je na nama da budemo „bogomoljci”, da od Boga izmolimo milost ovom narodu, da im se otvore duhovne oči i da uvide suštinu vere u Hrista.

Citirana dela

1. Episkop Nikolaj: Prva naša reč, „Vesnik” 1909, br. 1 str. 211.
2. Episkop Nikolaj: „Teodul” u Sabrana dela, knj. 5 Diseldorf 1977, str. 506 – 507.
3. II izveštaj HZ studenata, Beograd, 1912, str 4.
4. Enciklopedija živih religija, Nolit, Beograd, 1989, odrednica: Bogomoljci str. 98.
5. Hrišćanska zajednica br. 10, 1924.
6. Episkop Nikolaj: Ko su Bogomoljci, sabrana dela, knj. 8, str. 561.
7. Bogomoljci, Narodni list za širenje pobožnosti, Beograd, 1984, str. 66.
8. Osnovna pravila i uredbe NHZ, Kragujevac 1938, str. 3.
9. HZ br. 3, Kragujevac, mart 1922, str. 2.
10. HZ br. 5, mart 1924.
11. HZ br. 5, mart 1924, str 18-19.
12. PHZ br. 12, dec. 1932.
13. PHZ br. 5, maj 1933, str. 20.
14. PHZ, br. 11, novembar 1934, str. 5.
15. „Njiva Božja – dodatak Misionaru” 1935.
16. Propoved u Vrnjačkoj Banji, „Pastirski glas” Kragujevac, 1938, str. 3-4.
17. HZ br. 1-2, 1927.
18. Misionar br. 9-10, 1940, str. 25.
19. PNHZ 1937, str. 9

ставити у затвор, спровешће над њим истрагу о ономе што је учинио и тај неће изаћи оданде док не врати и последњи новчић. ⁶ Додуше, о овоме је и овако речено: „Нека се твоја милостиња озноји у рукама твојим, док не видиш коме ћеш је дати.”

II

¹ Друга заповест поучења:

² Не убиј, не чини прељубе, не облежавај дечаке, не блудници, не кради, не мађијај, не врачај, не побациј и не убијај новорођенче, не пожели оно што припада твојем ближњем; ³ не заклињи се криво, не сведочи лажно, не проклињи, не буди злопамтило; ⁴ не буди дволичан ни двосмислен, јер је дволичност замка смрти; ⁵ реч твоја нека не буде лажна нити празна, него потврђена делом; ⁶ не буди ни грамзив, ни лаком, ни лицемер, ни злобник, ни охол, нити гаји зле намере против ближњег свог; ⁷ немој мрзети ниједног човека, него једне прекоревај, за једне се моли, а једне љуби више него душу своју.

III

¹ Дете моје, бежи од свакога зла и од свега што на зло наличи.

² Не препуштај се гневу, јер гнев води к убиству, не буди жесток, ни свадљив, ни насилник, јер се из свега тога рађају убиства.

³ Дете моје, не предај се пожудама, јер пожуде воде у блуд. Не буди бесраман у говору ни безобразан у погледу, јер из свега тога се рађају прељубе.

⁴ Дете моје, не погађај из птичијих знамења, јер то води у идолопоклонство. Немој се бавити ни бајањем, ни астрологијом, ни лажним очишћењем, нити жели да било шта такво видиш, јер из свега тога се рађа идолопоклонство.

⁵ Дете моје, немој лагати, јер лаж води у крађу; не буди среброљубац, ни жељан таште славе – из свега тога се рађају крађе. ⁶ Дете моје, не зановетај и не приговарај; то води у погрдне речи; не буди дрзак ни злобан, јер из свега тога се рађају клевете и хуле.

⁷ Буди кротак, јер ће кротки наследити земљу. ⁸ Буди великодушан и безазлен и мирољубив, с пуним поштовањем за речи што си чуо. ⁹ Не поноси се и у души својој не дај места дрскости. Нека се твоје срце не држи оholих, него иди за праведнима и понизнима. ¹⁰ Све што ти се догоди примај као добро, знајући да се ништа не догађа без Бога.

IV

¹ Дете моје, и дању и ноћу се сећај онога који ти говори Реч Божју и поштуј га као што се поштује Господ, јер где се објављује оно што је Господње, ту је и Господ сам. ² Сваки дан настој да будеш са

народом Божјим да би у речима њиховим нашао смиреност. ³ Не изазивај расколе, него мири завађене, не гледај ко је ко кад караш због престапа. ⁴ Не једи се у себи због нечега што ће ти се догодити или неће. ⁵ Не буди онај који пружа руке кад треба да прима, али их затвара кад треба да даје. ⁶ Ако си шта стекао својим рукама, дај за откуп својих грехова. ⁷ Не оклевај кад треба давати и не гунђај док дајеш, јер ћеш упознати онога који ће ти платити добру плату. ⁸ Не терај од себе човека коме нешто треба, него што је твоје нека буде и брата твојега – и ништа не проглашавај за своје, јер ако сте заједничари у ономе што је бесмртно, колико више сте заједничари у смртним стварима.

⁹ Са сина својега и са кћери своје не скидај својих руку, него их од малена учи страју Божјем. ¹⁰ Своме робу или слушкињи, који се уздају у истога Бога, не наређуј у жестини, иначе се неће бојати Бога који је над обома, јер Бог не долази да позове гледајући ко је ко, него оне које је Дух приправио. ¹¹ А ви, робови, будите потчињени својим господарима у поштовању и страху као пред обличјем Божјим.

¹² Мрзи свако лицемерје и све што се не свиђа Господу. ¹³ Не остављај заповести Господњих, већ чувај оно што си примио, ништа не додајући нити одузимајући. ¹⁴ На богослужбеном састанку саопштавај своје преступе и не приступај на молитву ако ти је какво зло на савести.

То је пут живота.

V

¹ А ово је пут смрти:

Пре свега то је зао пут и пун проклетства: убиства, прељубе, пожуде, блудничења, мађије, врачања, отимања, лажна сведочења, лицемерје, неискрености, преваре, охолост, злоба, уображеност, лакомот, бестидне речи, завист, дрскост, бахатост, разметање, непоштовање. ² Такви прогоне добре, мрзе истину, љубе лаж, не познају плату праведности, не држе се добра и праведна суда; не страже за добро, него за зло. Од њих је далеко кротост и стрпљивост, љубе таштину, захтевају надокнаде, неће да се смилују сиромашу, не саосећају са исцрпљенима, не познају свог Створитеља, убијају децу, разарају оно што је Бог начинио, терају од себе убогога, притискују потлаченога, заузимају се за богаташе, неправедно суде раднику сиромашу – заглибили су се у грах.

Бежите, децо, од свију таквих.

VI

¹ Чувај се да те ко не заведе са пута овог поучења, јер такав те учи нечему што није од Бога. ² Ако можеш носити целокупан јарам Господњи, бићеш савршен. Ако не можеш, чини онолико колико можеш. ³ Што се тиче правила о јелу, прихвати оно што можеш да

држиш, али се строго чувај да не једеш од јела што се приносе идолоима, јер је то клањање мртвим боговима.

VII

¹ Што се тиче крштења, то ћете чинити овако: прво ћете све ово изговорити, а онда крстите у име Оца и Сина и Духа Светога – у текућој води. ² Ако немаш текуће воде, онда крсти у каквој другој води; ако не можеш у хладној, онда у топлој. ³ Ако немаш ни једне ни друге, онда трипут излиј воду на главу; у име Оца и Сина и Духа Светога. ⁴ А пре крштења нека посте крштеник и крститељ и други, ако који могу. Крштенику наложи да пости један или два претходна дана.

VIII

¹ А постови ваши нека не падају у исте дане кад и постови лицемера, јер они посте понедељком и четвртком, а ви постите средом и петком. ² Нити се молити као лицемери, него како је Господ заповедио у Еванђељу својему, молити се овако:

Оче наш који си на небу,
име твоје нека буде свето,
царство твоје нека дође,
воља твоја нека буде

како на небу, тако и на земљи.

Хлеб наш насушни дај нам данас.

И опрости нам дуг наш
као што и ми опраштамо дужницима својим.

И не уведи нас у искушење,
него нас избави у искушење,
него нас избави од нечастивога.

Јер је твоја сила и слава у веке.

Амин.

³ Овако се молити трипут на дан.

IX

¹ Што се тиче причешћа, причешћујте се овако: ² прво захваљујте за чашу:

- ³ Захваљујемо ти, Оче наш, за живот и сазнање које смо упознали посредством Исуса, слуге твога. Теби слава довека. Амин.

- ⁴ Као што овај хлеб беше распршен по горама и сакупљен у једно, тако нека се црква твоја с крајева земље сакупи у Царство твоје, јер је твоја слава и сила кроз Исуса Христа. Амин.

⁵ Од вашег причешћа нека нико не једе и не пије, осим оних који су крштени у име Господње, јер у вези са тим Господ је рекао: „Не дајте светиње псима”.

X

¹ Пошто се наситите, онда овако захваљујте:

- ² Захваљујемо ти, Оче свети, ради светог имена твојега, коме си дао да борави у срцима нашим, као и ради сазнања и вере и бесмртности, што смо их упознали посредством Исуса, слуге твојега. Теби слава довека. Амин.

- ³ Ти си, Господару Сведржитељу, све створио имена ради својега. Људима си дао храну и пиће да их користе и да ти захваљују. А нама си посредством Исуса слуге твојега, милостиво подарио духовну храну и пиће за живот вечни. ⁴ Пре свега те хвалимо зато што си силан. Теби слава довека. Амин.

- ⁵ Спомени се, Господе, цркве своје да је избавиш од свега зла и да је усавршиш у својој љубави. Сакупи је са све четири стране света, посвећену, у царство што си јој га ти приправио. Јер је твоја сила и слава довека. Амин.

- ⁶ Нека милост дође и овај свет прође. Амин. Осана Богу Давидову. Ко је свет нека приступи. Ко није нека се покаје. Марана та! Амин.

XI

¹ Примите, дакле, онога ко дође и ко вас учи све ово што је претходно речено. ² Али, ако вас ко учи извитопереном учењу, не би ли вас растурио, онда га немојте слушати. Међутим, примите као Господа онога који вас учи како да увећате праведност и познање Господа.

³ Што се тиче апостола и пророка, то чините како налаже правило еванђеља. ⁴ Сваког апостола који вас посети примајте као Господа, ⁵ али такав нека не остаје дуже од једног дана, односно – ако је потребно – и следећи дан. Остане ли три дана, то је лажни пророк. ⁶ Кад апостол одлази, нека не узима ништа осим хлеба до следећег застанка. Затражи ли новац, то је лажни пророк.

⁷ Немојте проверавати нити просуђивати ниједног пророка који говори у Духу, јер сваки ће се грех опростити, али тај неће. ⁸ Ипак – није свако пророк зато што говори у Духу, него зато што се влада као што се владао Господ. По владању се познаје који је пророк лажни а који је прави. ⁹ И сваки пророк који у Духу одређује да се постави сто нека не једе са тога стола. Не буде ли тако, он је лажни пророк. ¹⁰ Сваки пророк који вас учи истини, ако не извршава оно чему вас учи, он је лажни пророк. ¹¹ Немојте осуђивати ниједног пророка за кога је утврђено да је прави пророк, ако је извео нешто за световну тајанственост цркве, али

учи да се не чини оно што он чини. Њему ће судити Бог. Јер тако су чинили и некадашњи пророци.¹² Међутим, не слушајте онога који говори у Духу, па вам каже: „Дај ми новаца!” или слично. Али, нека га нико не осуђује ако рекне да се да другима којима је то потребно.

XII

¹ Примите свакога који вам дође у име Господње, а сами ћете проценити и сазнати – та ви имате разум! – шта је ваљано а шта лоше.² Ако је човек на пропутовању, онда му помозите колико можете, али да он не остане код вас више од два дана или три, ако је то неопходно.³ Ако ли хоће да се настани међу вама, а има свој занат, нека ради и нека се тако храни.⁴ Ако нема свог заната, онда расудите сами по својој разборитости: да се не догоди да међу вама живи хришћанин беспосличар.⁵ Неће ли да вас послуша, онда је то хриштопродавац. Чувајте се таквих!

XIII

¹ Ипак, сваки прави пророк који хоће да се настани међу вама заслужује да га издржавате.² Исто тако и истинити учитељ: и он је радник достојан своје плате.³ Све што прво добијеш са муљаче и са гувна, од волова и од оваца, одвој и дај пророцима, јер они су ваши првосвештеници.⁴ Ако немате пророка, онда дајте сиротињи.⁵ Кад печеш хлеб, одвој прво што испечеш и дај – то је заповест.⁶ Исто тако кад отвориш посуду са вином или уљем – одвој оно што прво истиче и дај пророцима.⁷ А од новца и одећа и од свега што имаш, процени што спада у првине, одвој и дај – то је заповест.

XIV

¹ У дан Господњи сабирајте се, ломите хлеб и причешћујте се, признајући јавно своје преступе. Тако ће ваша жртва бити чиста.² Нико ко има какав спор са својим ближњим нека се не појављује на вашем састанку док се не измири. Тако ће ваша жртва бити неокаљана.³ То је оно о чему је Господ рекао: „На сваком месту и у свако доба нека ми се приноси жртва чиста, јер сам ја цар велики” – говори Господ – „и чудесно је име моје међу народима”.

XV

¹ Рукоположите себи епископе и ђаконе достојне Господа, људе кротке и несреброљубиве, истинољубиве и праведне, јер вам и они обављају службу пророка и учитеља.² Немојте их дакле омаловажавати: они су ваше угледне личности као што су то и пророци и учитељи.

³ Исправљајте једни друге, не у гневу, него у миру, као што вас учи еванђеље. А нико нека не говори са оним који пристрасно и безобзирно поступа са ближњима. Док се такав не покаје, нека му нико од вас не упуту ни реч. ⁴ Што се тиче ваших молитава, милостиња и свих дела, то чините онако како стоји у еванђељу нашега Господа.

XVI

¹ Стражите над својим животом! Нека се не гасе ваше светиљке. Не распасујте се, већ будите спремни, јер не знате час у који ће доћи Господ наш. ² Сакупљајте се често и заједно истражујте оно што доприноси вашим душама, јер вам све време што сте га провели као верни неће користити ако се не нађете савршени у последњи час. ³ У последње дане ће се умножити лажни пророци и покварењаци, овце ће се преобратити у вукове, љубав ће се преобратити у мржњу. ⁴ А кад порасте безакоње, једни ће друге омрзнути и прогонити и издати. Тада ће се појавити заводник света под видом Сина Божјега и чиниће знаке и чудеса. И земља ће се предати у руке његове и он ће починити злодела каква се не догодише од почетка времена. ⁵ Тада ће човечанство ући у огањ искушења, и многи ће се смутити и пропасти, а онај кога они проклињу спашће оне који истрају у својој вери. ⁶ Онда ће се указати знаци истине: прво – знак распростра на небу, друго – знак трубнога гласа, и треће – знак васкрсења мртвих, ⁷ али не свих, него као што је речено: „Доћи ће Господ и сви свети с њим. ⁸ Тада ће свет видети Господа како долази на облавима небеским...”

Превод: проф. др Александар Бирвиш,

академски декан Теолошког факултета – Нови Сад

Мартин Лутер:
ДЕВЕДЕСЕТ ПЕТ ТЕЗА
(Витенберг, 1517. године)

1. Када је наш Господар, Господ Исус Христос рекао: „покајте се...”, тиме је хтео да каже да читав живот верника треба да буде живот појакања.
2. Ову реч не можемо да схватимо као да се односи на сакрамент покре, односно на исповест и разрешење служену од стране свештеника.
3. Ипак се она не своди само на унутарње кајање, јер унутарње кајање није ништа ако се не испољава у разним облицима умирања телесности.
4. Све док мрзимо себе (а то је право унутрашње појакање), кажњавање греха остаје и то све док не уђемо у Царство небеско.
5. Папа нема ни вољу ни моћ да опрости било које казне осим оних које је наметнуо својом сопственом одлуком или канонским законом.
6. Папа не може да опрости кривицу него само да прогласи и потврди да је Бог

Мартин Лутер, (1483-1546) зачетник немачке Реформације. Теолог, августинац и викар у свом монашком реду, 31.10.1517. године окачио је на црквена врата у Витенбергу теолошку расправу у облику 95 теза, написану углавном као одговор на проповеди извесног Ј. Тецела о опроштајницама које је издао папа Лав Десети, како би донацијама обновио базилику Светог Петра у Риму. Тезе су ускоро постале манифест реформе и постале широко познате по читавој Немачкој убрзо пошто су објављене. У априлу 1518. године Лутер је у Хајделбергу морао да брани своје ставове пред представницима свог монашког реда, и у тој дебати однео је победу. Међутим те године је оптужен у Риму за јерес и морао је да одговара пред кардиналом Кајетаном у Агусбургу. Пошто је одбио да се покаје, побегао је у Витенберг под заштиту Електора Фредерика трећег Саксонског. Године 1519, у Лајпцигу, Лутер је одрекао папин примат и безгрешност великих Концила. Већ следеће, 1520. године Лутер је упутио проглас немачком народу у којем их позива да реформишу Цркву, и објављује три рада у којима афирмише ову идеју. Папа је 12. јуна 1520 године издао папску булу *Exsurge Domine* у којој је напао 41 тезу из Лутерових радова. Лутер је одговорио тако што је јавно спалио булу, заједно са многим католичким књигама. То је узроковало његову екскомуникацију 3. јануара 1521. године. Опасност од прогона терају Лутера да се склони, где у миру скровишта у Вартбургу започиње са преводом Новог завета на народни језик. Лутеранска црква је знатно модификовала нека од његових учења већ 1577. године.

- опростио; или у крајњој линији он може да опрости једино у случајевима који су у делокругу његовог одлучивања. Игнорисати оваква опроштења би, наравно, оставило кривицу недирнутом.
7. Бог никада никоме не опрашта кривицу а да се особа истовремено потпуно не понизи пред свештеником, Божијим представником.
 8. Прописи о покори односе се само на живе, и као што то видимо у самим канонима, ниједан од њих се не односи на умируће људе.
 9. Према томе, Свети Дух делује за наше добро кроз папу, тако да стално одступа од својих прописа у случајевима наступајуће смрти или потребе.
 10. Незнање је и грешка свештеника да оставља за умируће канонске казне у чистилишту.
 11. Онда кад су канонске казне промењене у покору у чистилишту, бискупи мора да су спавали док се сејао кукољ.⁰
 12. Раније канонске казне су, као доказ истинског кајања, биле наметане пре, а не након разрешења од греха.
 13. Умирући ће платити своје дугове својом смрћу, и они су већ мртви за канонско право и слободни од његове правне власти.
 14. Нарушено духовно здравље или љубав која је у умирућем човеку, нужно доноси са собом големи страх, и што је та нарушеност већа, то је и страх већи.
 15. Овај страх и ужас су сами по себи довољни (превладавају све остало) да сачињавају казну чистилишта, јер се веома приближавају ужасу безнађа.
 16. Изгледа да је разлика између пакла, чистилишта и неба истоветна разлици између безнађа, стања близу безнађа и сигурности.
 17. Што се тиче душа у чистилишту, изгледа да њихова љубав нужно јача стишавањем њихових ужаса.
 18. Чини се да се не доказује ни разумом ни Писмима да су ове душе изван стања заслужности, нити да су неспособне да расту у љубави.
 19. Нити се чини доказаним да су оне – или у најмању руку свака од њих – сигурне и уверене у своје спасење, чак иако смо ми сами у то потпуно уверени.
 20. Стога папа својим свеопштим опростом свих казни не мисли на „све” у апсолутном смислу, већ само опрост оних казни које је он сам наметнуо.

⁰ Мисли се да су бискупи спавали док се ова промена дешавала (прим. ур.).

21. Отуд су они проповедници опроштајница (индулгенција) у заблуди када кажу да је папиним опроштајницама човек разрешен и поштеђен сваке казне.
22. Напротив, он душама у чистишту не може да опрости ниједну казну која сагласно канонском праву мора да се плати у овом животу.
23. Уколико се било који опрост свих казни може икако неком даривати, мора да су то само они који су савршени, другим речима – веома малобројнима.
24. Према томе, из тога произилази да је већина људи преварена збрканим и звучним обећањем ослобођења од казни.
25. Исту моћ коју папа има у целини над чистиштем, поседује и сваки бискуп у својој бискупији и свештеник у својој парохији.
26. Папа чини изврсну ствар када душама даје опрост – не путем права на кључеве (јер их и нема), већ путем заступања.
27. Проповедати да душа излеће (из чистишта) чим звецне новац у кутији за сакупљање новца је пука људска прича.
28. Сигурно је могуће да расту похлепа и тврдичлук чим новац звецне у кутији за новце, али заступство Цркве зависи искључиво од самога Бога.⁰
29. Ко зна да ли све душе у чистишту желе да буду избављене у смислу приче коју казује Св. Северин и Паскал.⁰
30. Нико није сигуран у стварност свог сопственог покајања, а још мање у примање свеопштег опроста.
31. Човек који истински купује опроштајнице је исто тако редак као и прави појакник, другим речима свакако веома редак.
32. Сви који верују у сигурност свог спасења због опроштајница, биће вечно проклети заједно са њиховим ученицима.
33. Морамо се посебно чувати оних који кажу да су папске опроштајнице непроценљив Божији дар којим се човек измирује са Богом.
34. Јер се дарови милости које ове опроштајнице носе тичу само казни због сакраменталних задовољштина које је човек прогласио.
35. Није хришћанско проповедање научавати да они који теже да спасу своју душу или набаве исповесне опроштајнице, немају потребе да се покају.

⁰ Мисли се на то да је исход црквеног заступања искључиво у Божијој власти (прим. ур.).

⁰ Папе седмог и деветог века, који су према легенди биле вољне да се одрекну блажене визије коју су наследили, и да пате у боловима чистишта, а у корист верних.

36. Хришћанин пак, који се стварно каје, има право на свеопшти опрост греха и то и без опроштајница.
37. Прави хришћанин пак, жив или мртав, учествује у свим предностима Христа и Цркве; и то му дарује Бог, и то и без опроштајница.
38. Ипак никако не смемо презрети ни папин опрост ни ослобађање, јер оне, како је већ речено, наговештавају божанско опрштење.
39. Веома је тешко чак и за веома учене теологе, да пред људима истовремено величају доброту опроштајница и потребу за истинским покајањем.
40. Право покајање тражи и жели да плати казне за грех, док опроштајнице великодушно отпуштају казне и чине да их човек одбија, или у најмању руку одбијање може да буде учинак.
41. Апостолски опрости треба да се проповедају с опрезом: иначе ће их људи криво схватити, као да су важнији од других добрих дела љубави.
42. Хришћане треба поучавати да папа нема појма о томе како куповину опроштајница треба схватити у упоређењу са делима милосрђа (љубави).
43. Хришћане треба поучавати да онај који даје сиротињи или позајмљује онима у потреби, чини боља дела од оног који купује опроштајнице.
44. То зато што путем дела љубави – љубав расте и човек постаје бољи, док опростом не постаје бољи, само слободнији од казне.
45. Хришћане треба поучавати да онај ко види особу у потреби и прође поред ње, иако даје новац за опрост, не задобија се за папину опроштајницу већ за Божији гнев.
46. Хришћане треба поучавати да, осим ако не обилују у добрима изнад својих потреба, да су дужни да чувају оно што је нужно за њихово домаћинство, и да то нипошто не расипају за куповину опроштајница.
47. Хришћане треба поучавати да је куповина опроштајница добровољна а не обавезна.
48. Хришћане треба поучавати да папа, дарујући опросте, има већу потребу и жељу за посвећеним молитвама ради себе самог, него за готовим новцем.
49. Хришћане треба поучавати да су папини опрости корисни само ако се не ослањају на њих, а у највећој мери штетни ако се због њих изгуби страх Божији.

50. Хришћане треба поучавати да, када би папа знао за изнуђивања проповедника опроштајница, радије би дао да се уништи базилика Св. Петра, него да је гради од коже, меса и костију оваца из свога стада.
51. Хришћане треба поучавати да, уколико би настала нека потреба, да би папа био вољан да прода цркву Св. Петра и да да свој сопствени новац мноштву оних од којих су га продавци опроштајница изнудили.
52. Узалудно је ослањати се на спасење путем опроштајница, чак иако би повереник или сам папа заложили своју душу заједно са њиховом.
53. Непријатељи Христа и папе су они који су потпуно забранили да се у неким црквама проповеда Божија Реч да би се у другим проповедали опрости.
54. Божија Реч трпи штету ако се у истој проповеди посвећује исто или дуже време опроштајницама него Речи.
55. Папин ум мора да је нужно окренут мислима да, ако се опроштајнице (које су веома мала ствар) прослављају једним звоном, једном процесом и церемонијом, Еванђеље (које је веома велика ствар) треба да буде проповедано уз хиљаде звона, хиљаде процесора и церемонија.
56. О црквеном благу из којег папа даје опроштајнице се не говори и не зна довољно међу Христовим народом.
57. У најмању руку, јасно је да оне нису пролазног карактера, јер их многи продавци само сакупљају – уместо да их слободно шире.
58. Нити су то заслуге Христа или светаца јер, потпуно независно од папе, ове заслуге увек производе милост у унутрашњем човеку, а насупрот томе, смрт и пакао у спољашњем човеку.
59. Св. Лаврентије је рекао да су сиромашни благо Цркве, али када је то овако рекао, користио је језик свог сопственог времена.
60. Не говоримо непромишљено када кажемо да су благо Цркве њени кључеви, и да су они обезбеђени Христовим заслугама.
61. Јер је јасно да је папина моћ сама по себи довољна за опроштај кауне и (ограничених) случајева.
62. Право благо Цркве је свето Еванђеље славе и милости Божије.
63. Али је ово оправдано најомраженије, јер чини да први буде последњи.
64. У другу руку, благо опроштајница је оправдано најпопуларније, јер последњег чини првим.
65. Стога су блага Еванђеља мреже које су у ранија времена коришћене да се њима лове богати људи.

66. Благо опроштајница су мреже које се користе да се њима лове богаташи данас.
67. Опроштајнице које продавци намећу као највеће дарове милости, правилно су схваћене као „највеће” само уколико се ради о стицању новца.
68. Али су оне, у ствари, најмање упоредиве са Божијом милошћу и побожношћу крста.
69. Бискупи и свештеници су обавезни да поверенике Апостолских опроста приме са свим почастима, по службеној дужности.
70. Али су они под још већом обавезом да дају своје очи и уши и да спрече ове људе у проповедању својих сопствених снова, уместо оног повереног им од папе.
71. Нека буде проклет и анатемисан онај који пориче истинитост Апостолских опроста.
72. У другу руку, нека буде благословен онај који се представља као чувар против похлепе и разузданости у речима продаваца опроштајница.
73. Као што папа исправно грми против оних који на било који начин употребљавају присилу да се нечасно окористе трговином опроштајницама,
74. Много више би требало да грми против оних који користе опроштајнице као изговор да би се нечасно окористили и извргавали руглу свету љубав и истину.
75. Лудост је помислити да папине опроштајнице имају толику моћ да могу да разреше човека, чак ако је урадио немогуће и обешчистио мајку Божију.
76. Супротно томе, потврђујемо да папине опроштајнице нису довољне да уклоне и најмањи од опростивих греха, барем што се тиче њихове кривице.
77. Када се говори да чак ни Св. Петар, када би сада био папа, не би могао да прибави веће дарове милости, то је хула против Св. Петра и папе.
78. Супротно томе потврђујемо да, као што и он, тако и било који папа, поседује још веће милосне дарове – Еванђеље, врлине милости исцељења, итд., како налазимо у 1 Коринћанима 12.
79. Богохулно је рећи да је крст подигнут покретима папиних руку од исте вредности као Христов крст.
80. Бискупи, свештеници и теолози који одобравају овакво проповедање народу, за то ће морати да одговарају.
81. Овакво раскалашно проповедање опроста отежава чак и ученом човеку да очува дужно поштовање према папи, од

- клевете или ако ни од чега другог, онда од оштроумног запиткивања лаика.
82. На пример: „Зашто папа не испразни чистиштиште ради најсветије љубави и највеће потребе душа?” То би био најправеднији разлог ако би могао да откупи небројено мноштво душа бедним новцем којим ће градити базилику – најтривијалнији од свих разлога.
 83. И опет: „Зашто треба да наставимо праксу реквијема и годишњих миса за мртве?” „Зашто папа не отплати или дозволи да се отплате повластице установљене за мртве, када је погрешно молити се за душе које су сада спасене?”
 84. Опет: „Ово је засигурно нова врста побожности Бога и папе, када они дозвољавају човеку који није побожан, Божијем непријатељу да плаћањем новца спасе одану душу. Зашто онда они не спасу поради бесплатне љубави ту побожну душу на рачун своје сопствене потребе?”
 85. Опет: „Зашто се ослобађање од казних канонских прописа још увек купује за новце издавањем опроштајница, као да су оне потпуно делотворне, када ови прописи већ дуго времена заиста нису на снази због неупотребе и по себи су мртви?”
 86. Опет: „Пошто је папино богатство веће од блага највећег Креза нашег времена, зашто он радије не изгради базилику Св. Петра својим сопственим новцем уместо оним од сиромашних верника?”
 87. Опет: „Шта папа опрашта и од чега он ослобађа људе, када они путем свог савршеног појакања имају право на потпуно опрштење и ослобађање?”
 88. Опет: „Колико би веће добро било учињено Цркви када би папа изрекао те опросте и ослобађања не једном као што се чини сада, већ сто пута на дан, и то било којем вернику?”
 89. „Пошто папа опроштајницама не тражи толики новац, колико спасење душа, зашто ставља ван снаге опроштајнице које су раније биле признате, када су оне исто тако делотворне као што су увек и биле?”
 90. Сузбити најсвеснија питања лаика искључиво ауторитетом, уместо да их оповргнемо разумом, значи изложити Цркву и папу подсмеху њихових непријатеља, и унесрећити хришћане.
 91. Када би се, дакле, опроштајнице проповедале у духу и са мислима папиним, све ове тешкоће би се лако пребродиле, или се оне никада не би појавиле.
 92. Доле, дакле, са пророцима који кажу Христовом народу: „Мир, мир!” када мира нема.

93. Нека нестану сви они пророци који Христовом народу говоре:
„Крст, крст!” када крста нема.
94. Хришћане треба охрабрити да искрено следе Христа, своју
Главу, кроз казне, смрт и пакао.
95. И нека поузданије уђу у небо кроз многе невоље, него путем
лажне сигурности мира.

*Превод: Ендре Сич,
студент Теолошког факултета – Нови Сад
(Ментор превода: dr Rut Lehotsky)*

Извор:
Rupp, E.G., et al., MARTIN LUTHER, New York, St. Martin's Press,
1972, 19-25.

Марк Елиот (Mark Elliott):

**ПРАВОСЛАВНИ И ЕВАНЂЕОСКИ ХРИШЋАНИ СЛОВЕНИ:
Разлике у односу на еванђеоске хришћане са Запада⁰**

Уз све више показатеља о растућем непријатељству између православних и еванђеоских хришћана у пост-совјетским друштвима, можда је ипак вредно споменути изненађујући број сличности ова два вероисповедања које често бивају непажене. (Разлике се углавном лако открију, и ми смо их објавили у *East-West Church & Ministry Report*, Summer 1993). У овом случају, немам намеру да говорим о заједничкој територији као што је Свето писмо, Света Тројица, Христос као потпуни човек и потпуни Бог, о отелотворењу, о васкрсењу и Никејском вероисповедању, тим иначе веома значајним и суштинским основама хришћанске вере. Уместо тога, на уму ми је да нешто кажем о заједничким особинама православних и еванђеоских Словена (нарочито Еванђеоских хришћана – баптиста⁰ и пентекосталаца) који изгледа да су заједно издвојени од много тога у западном хришћанству, а поготово од еванђеоског хришћанства са Запада.

Прво, хришћанство Словена, у оба своја израза – православљу и еванђеоском хришћанству – снажно наглашава Божију величанственост, светост и чудесност. Божије савршенство и чистота у оштром су контрасту са људском грешношћу. Ова супротност је толика да нагони православне Словене да бесконачно моле: „Господи помилуј”, а еванђеоске Словене нагони да, често и током читавог живота, нису сасвим уверени да су им греси заиста опроштени. И док еванђеоски хришћани са Запада певају „Какав пријатељ је Исус”, хришћани Словени много чешће виде свога Творца као Господара и Судију (Пантократора), у страху од казне као мотивационој снази, који често превагне над Божијом љубављу. На Истоку се ово поштовање и уважавање види и код православних и еванђеоских у инсистирању на стојању или клечању приликом молитве, као и у заједничком захтеву

⁰ Овај текст је први пут објављен у билтену *East-West Church & Ministry Report*, Fall 1995, Vol. 3, No. 4, страна 16. Аутор се захвалио на саветима и помоћи у писању овог текста следећим особама: Yvonne Bedford-Adamski, Anita Doneyka, Don Fairbairn, Kent Hill, Robert Mulholla, d James Stambolis, Will Triggs, Robert Webber.

⁰ Распрострањена баптистичка деноминација у Русији и Украјини. Једна од главних теолошких одлика ове деноминације је арминијанизам и слободна воља(прим. прев.).

да жене покрију главу на служби. Страх Господњи словенских хришћана и тежина њихових патњи током многих векова могу да нам помогну да објаснимо зашто западњачке уши чују Божанску литургију као и много песама их еванђеоских песмарица са Истока као отрежњујуће, гњаваторске, меланхоличне жалопојке.

У просеку, хришћани свих вероисповедања на Западу чешће него на Истоку, више наглашавају разумевање Бога него Божију несазнатљивост. Како Дон Феинбурн каже: „православни и еванђеоски Словени се устручавају да Бога опишу превише комплетно,” јер то виде као нешто што је изван људских могућности.

Такође, погађа ме то што православни и еванђеоски Словени схватају веру сакралније него што је то типично код еванђеоских хришћана на Западу. Ово се подразумева код православца, али изгледа да је исто тако и код еванђеоских Словена. Ови последњи изгледа да крштење виде као комплетирање спасења, много више него што је то случај на Западу. Дани поста окупирају доста пажње на Истоку и код православних и код еванђеоских Словена. Исто тако, Вечера Господња на Истоку има централније место на служби Божијој него што је то случај међу западним хришћанима. И поново, то је очигледно код православних, али је исто тако тачно и код еванђеоских Словена који се, читаву недељу дана пред Вечеру Господњу, на богослужењу редовно усмеравају на значај који има доласећа прослава. Еванђеоски Словени велику пажњу посвећују елементима, и пазе да се потроше на служби. Иако су трезвењаци у потпуности, они ипак користе вино за чашу у Вечери Господњој. Поред тога, и православци и еванђеоски хришћани, строго воде рачуна да Вечеру деле рукоположени у цркви, много више него на Западу. Опет на Истоку, православна Божанска Литургија и еванђеоска Вечера Господња виђене су као тајна, уз скромне напоре словенских верника да објасне или дефинишу шта се заправо догађа са елементима – насупрот томовима католичких и протестантских радова који теологизирају на ову тему.

Јак сакраментални нагласак у богослужењу углавном подвлачи улогу свештеника или пастира, на тај начин ограничавајући деловање лаика. Ово је случај и код еванђеоских хришћана и код православних на Истоку. Словенски пастири обично представљају врло јаке фигуре вођа, као уосталом и православни свештеници (тамо где се држава не меша) – па не чуде понекад критике западних хришћана да источни еванђеоски пастири воде своје цркве на ауторитаран, контролишући начин и у супротности са доктрином о свештенству свих верника. У православљу, легитимитет свештенству даје апостолско прејемство. Полагање руку у чину рукополагања за службу у цркви тренутак је велике светости за еванђеоске Словене исто тако, много више него што

је то за просечног хришћанина са Запада. Занимљиво да ни уједињење две цркве 1944. године (Баптиста и еванђеоских хришћана – ови други су у почетку били под утицајем „Слободне” Плимутске Браће) није ништа променило у овом смислу.

На сличан, ауторитативан начин, улога жене у црквеном животу је пасивнија и више резигнирана од оне на Западу. У Западним црквама, чак и тамо где је жена остала подређена у теорији, она је ипак успела да испољи знатно лидерство у пракси: на пример, у покрету трезвењаштва и у мисијским настојањима нарочито.

Уопштено гледајући, православни и еванђеоски Словени имају мање искуства са такозваном индивидуалном иницијативом, и нису јој много склони када се упореде са западним еванђеоским хришћанима. На пример, православци и еванђеоски хришћани на Истоку, много више него еванђеоски на Западу, са неодобравањем гледају на учествовање пастира у политичком животу, и некако не чују тај пророчки позив да се позабаве уклањањем друштвених зала у својој средини.

Конечно, еванђеоски хришћани Словени, за разлику од своје западне сабраће, а сасвим као и православни Словени, чврсто стоје на веровању у своју слободну вољу да прихвате или одбију Божији бесплатни дар спасења. Следећи уједињење Еванђеоских хришћана и баптиста 1944. године, арминијанизам првих је превагнуо над калвинизмом других. И не само то, Словени пентекосталци су скоро сви листом арминијанци по својој теологији. Тако данас, велики број еванђеоских хришћана Словена има заједничку слободну вољу са православним Словенима, на супрот еванђеоским црквама на Западу и парацрквеним мисијама које су често калвинистичке, барем када се ради о вечној сигурности спасења. Посматрајући све наведено, неке ће сада бити јасније како су Еванђеоски хришћани – Баптисти у бившем Совјетском Савезу теолошки имали много више додирних тачака са Назаренском црквом слободне воље, него са многим од америчких баптиста. Исток-Запад, арминијанизам-калвинизам су тензије које се слабо анализирају, али које ће временом постати све значајније – осим ако православни и националисти не притисну и избаци западне еванђеоске мисије са Истока.

Различит спољашњи изглед источног и западног хришћанства више одражава традиционалне православно-католичко-протестантске вероисповедне разлике, и на одређен начин смешта православне и еванђеоске Словене у блискост какву мало ко може да замисли. Уклањање хришћанских исток-запад разлика помоћи ће да се сувише не удаље – или да се барем разумеју – у својим културолошким и теолошким тензијама које су нарочито видљиве у партнерствима еванђеоских хришћана са Истока и Запада.

Могли бисмо и да се надамо да би препознавање психолошких и културних „заједничких места” које имају православни и еванђеоски Словени, могло да представља први корак у умањивању дугогодишњег непријатељства између њих, а што се сада нарочито види. Пре распада Совјетског Савеза, православље на Истоку имало је тако мало искуства са преплитањима и такмичењу у јурисдикцији, а што обогаљује разне православне цркве на Западу. Исто тако, тек од времена гласности пост-совјетски еванђеоски хришћани увиђају и збуњени су читавим спектром појачаног нејединства у својим традицијама. Да ли ће на Истоку православни територијализам превладати еванђеоски тријумфализам или обратно? Да ли ће се и даље остати на узајамном анатемисању? И једни и други гнушају се нејединства у својим традицијама. Можда ће управо то, плус све раширеније разумевање штетности узроковане узајамним оптуживањем, представљати први корак према већој цивилизованости међу хришћанима који заједнички долазе из нецивилизованости комунизма и њене „утопије”?

*Превод: мр Бранко Бјелајац,
ванредни професор Геолошког факултета – Нови Сад*

Представљамо вам Теолошки факултет – Нови Сад

Теолошки факултет – Нови Сад је високошколска теолошка установа за образовање кадрова, научно-истраживачки рад и за непосредну помоћ црквама. Седиште Теолошког факултета - Нови Сад је у Новом Саду, ул. Коло Српских Сестара 24.

Факултет је баптистичка теолошко-образовна установа свехришћанског карактера. Овај све-хришћански карактер факултета очитује се не само у томе да су студенти и професори интерденоминационалне позадине, већ и у томе да је ово случај и са члановима Одбора факултета, највишег управног органа ове установе.

Као домаћин факултета, Баптистичка црква у Југославији уступила је факултету своје просторије и библиотеку и на својој Скупштини одржаној 27-ог марта 2000-те год. донела је Повељу о оснивању Теолошког факултета – Нови Сад.

**Vivat theologia, nostra ars suprema!
Soli Deo gloria. Soli Deo gratia.**

**„Теологија – наука над наукама
и уметност над уметностима”.**

Јован Златоусти

Повеља о оснивању Теолошког факултета – Нови Сад

У име јединога живога Бога: Оца и Сина и Светога Духа.
Скупштина Баптистичке цркве у Југославији
на свом заседању у Новом Саду, 26.02.2000-те год.
у заједници с Духом Божијим и молитвама верне браће и сестара
одлучила је
да на богослужењу од 27.02.2000-те год.
у Баптистичкој цркви у Новом Саду
оснује и успостави

ТЕОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ – НОВИ САД,

чији ће први декан бити цењени брат
др Димитрије Попадић.
Овом Повељом објављујемо да је Факултет отворен и да ће
– ако Господ изволи –
у редовно време почети с редовним радом.
Божијом милошћу дано у Новом Саду,
дана 27-ог, месеца другог, године 2000-те
од теловљења Сина Божијег и нашег Спаситеља Господа Исуса Христа.

Баптистичка црква у Југославији
Одбор за оснивање Теолошког факултета – Нови Сад.

др Александар Бирвиш
др Димитрије Попадић
председник

декан

Наставни план: Шест програма и шест смерова

Наставни план Теолошког факултета – Нови Сад има шест програма: прагматикат, колегијат, сколастикат, магистрат, докторат примењене теологије и докторат философско-теолошких студија.

Прагматикат су двосеместарске студије из области примењене теологије, оних предмета који су у Наставном плану означени са „ХС”: хришћанска служба. За прагматикат се не издаје диплома већ сведочанство о завршеним једногодишњим студијама теологије.

Колегијат су четворосеместарске студије на нивоу више школе, којим се стиче звање: учитељ веронауке. По полагању последњег испита предвиђеног за колегијат, студенту или студенткињи се издаје диплома о завршеној вишој школи.

Сколастикат су осмосеместарске студије на нивоу факултета, којим се – после прихваћеног дипломског рада – стиче звање: дипломирани теолог одговарајућег смера.

Наиме, сколастикат има шест смерова: (1) библицистички – намењен образовању библијских учитеља; (2) пасторални – намењен образовању свештеника/пастора; (3) контекстуализација еванђеља – намењен образовању евангелизатора и мисионара; (4) духовно саветовање – намењен образовању душобрижника и саветника; (5) црквено-социјални рад – намењен образовању кадрова за социјални, хуманитарни и рад са зависницима – алкохоличарима и наркоманима; и (6) комуникације – намењен за образовање хришћанских новинара и медијских радника.

Магистрат су четворосеместарске студије на постдипломском нивоу, којим се стиче звање: магистар одговарајућег смера.

Докторат примењене теологије су шестосеместарске студије на постдипломском нивоу, којим се стиче звање: доктор примењене теологије одређеног смера.

Докторат философско-теолошких студија су осмосеместарске студије на постдипломском нивоу, којим се стиче звање: доктор философије одређеног смера.

Скраћенице научних области:

СП: Свето Писмо

ХС: Хришћанска служба

ХМ: Хришћанска мисао

Ј: Језик

За детаљније информације о наставном плану и условима уписа и студија, обратите се на адресу:

Теолошки факултет – Нови Сад
Коло српских сестара 24
21000 Нови Сад
Тел. (021) 469-410 и (064) 1197-860
e-mail: nstc@eunet.yu
Homepage: www.tf-ns.edu.yu

Проф. др Александар Бирвиш: Теологија и како јој приступити⁰

Ово је први теолошки факултет на територији града Новог Сада. Подстакнут сам да вам предочим неке податке о теологији, њеној двострукој природи и вишеслојним садржајима.

Слободан сам да вам као основно библијско штиво прочитам познати старозаветни извештај о позивању Мојсија.

А Мојсије напасаше стадо Јотору, тасту својему, свештенику медијамском, и одведе стадо преко пустиње и дође на гору Божију Хорив. И јави му се анђео Господњи у пламену огњеном из купине. И погледа, а то купина огњем гори а не сагорева. И Мојсије рече:

- Идем да видим ту утвару велику, зашто не сагорева купина.

А Господ кад га виде где иде да види, викну га Бог из купине, и рече:

- Мојсије! Мојсије!

А он одговори:

- Ево ме.

А Бог рече:

- Не иди овамо. Изуј обућу своју с ногу својих, јер је место где стојиш света земља..

Још рече:

Ја сам Бог оца твојега, Бог Авраамов, Бог Исааков и Бог Јаковљев.

А Мојсије заклони лице своје, јер га страх беше гледати у Бога. (Изл. 3:1-6).

Позвање је – и не само у Мојсијевом случају – двоструко (Мојсије! Мојсије!). Сваки поштен саобраћај с Богом има своју двоструку природу: а) није човек открио Бога, него је Бог по својој доброј вољи открио себе; и б) ово није разлог да се човек претвори у смерног примаоца откривења Божијег, него он треба да постане упорни и немирни боготражитељ, управо због Бога који је људе удостоји богоспознања.

⁰ Беседа приликом оснивања Теолошког факултета – Нови Сад, одржана 27.2.2000. године у Новом Саду.

Теологија је такође двострука: а) с једне стране она је прилежно проучавање, изучавање и тумачење датости; и б) она је стрпљиво, врло обугватно, испитивачко, научно, стручно, многоврсно и свеживотно истраживање.

Теологија почиње једноставно, често без привлачности. Мојсије је чувао ситну стоку, и то не своју него свога таста. Пре тога, на двору (египатских) фараона стекао је за оно време најбоље образовање. Ипак, морао је понизно радити неке наизглед мало значајне а напорне послове. Тако бива и с теологијом. Студент и студенткиња стичу утисак да су начели да пију добро пиће, али прво морају да попију талог. Касније су захвални Богу што је било управо тако а не некако другачије.

Хришћани ваља да теологију схвате као рад за друге. (То би требало да буде и са другим струкама). Мојсије није био власник оваца и коза, него су оне припадале његовом тасту Јотору. Наша вера и наше студије су усмерене према Богу и према ближњима. Тешко нама ако теолошке студије служе нашој сујети. Настојимо да што више знамо, научимо, проучимо и доживимо без ласкања људској таштини и упадања у подмукле замке Сатанине.

Следећи Мојсијев поступак је био прелазак преко пустиње. Будући да живим у дунгли званој Београд, то неких искустава с пустињом немам. Зато сам потражио списе старих пустињака, првенствено Антонија Великог, Египћанина, пустињака из друге половине трећег столећа. Он у свом Уставу за отшелнички живот, од 5-ог до 7-ог члана, наводи четири одличја пустиње:

1. у пустињи се више мисли о смрти, а ипак се живи;
2. у пустињи нема шта да зароби очи и уши;
3. у пустињи нема с ким да се воде непотребни разговори;
4. у пустињи нема хладовине. (Добротољубље I, стр. 79).

Хорив је Божија гора. Њено име такође значи пустиња, оскудица, бесплодност. У духовном погледу Хорив је позив на скромност упркос додира са светињом.

Наравно, на узвишеном пустињском тлу има довољно сунца и довољно ваздуга да се запали нешто од исушеног оскудног биљног света. На прегрејаном жбуњу ватра није нешто необично. Мојсија је привукло друго: један жбун је горео а није сагоревао, ватра је живела а није се ничим гранила, горело је жибље а није било пепела. Притом Мојсије није знао да је ту анђео Господњи.

Теологија је слична творевина: вековима, десетинама векова, стотинама векова она гори, али не сагорева. Постоји и једна разлика: ми знамо да је у њој Господ Исус, а не неки од Његових анђела.

Код Мојсија се појавила радозналост. Кренуо је да види чудо. Теологија је подстакнута знатижељом. Обични богослови, средњошколци, често нису радознали. Њихови родитељи, њихови саветници и они сами по правилу виде свештеничко занимање као прилично јефтин бег од мотике, од чекића, од гедоре. Факултетске студије су нешто друго. Упркос томе што су и оне за неке продужетак средње школе, оне већ на почетку буде радозналост. Надам се да ће на Теолошком факултету – Нови Сад радозналост бити правило са што мањим бројем изузетака.

Здрава радозналост је увод у најпресуднији догађај: сусрет са живим Богом. Људско биће је учинило своје (скромност, понизност, одвраћање од световности, приближавање светињи, радозналост). Господ повлачи свој потез: открива своју вољу и себе самога. Побожност није свесна овога, она се предаје без сагледавања. Теологија – и као ученост и, још више, као учеништво – се свесно зауставља и сагледава. Ово је неопходно чим околности постану претеће и неповољне. Зато, иначе врло покретљиви апостол Павле каже: „Стојте, дакле, опасавши бедра своја истином...” (Еф 6:14).

Бог зауставља свога изабраника. Нема приближавања Свеправедном док се не схвати светост откривених истина и не одбаци световност на коју смо навикли. Зато је Мојсије морао а) да спремно и послушно одговори на Божији позив; б) да смерно стане; в) да изује своју обућу; и г) да поштује светињу на коју је ступио. За теологе то значи: а) свесно и смерно се потчинити истинама и правилима из откривених истина и теолошких проучавања; б) да буде радознао, одушевљен, полетан, али да не истрчава, него да стоји наоружан наукама и врлинама; в) да одбаци од себе све што се противи светињи; и г) да достојно ступа на оно што је Божије.

Наш Сведржитељ прво открива своју вољу, па тек онда представља себе. Мојсију је прво рекао шта хоће, а затим је казао ко је. После – разуме се – долази страх. Сусрећемо се са Свемогућим.

Међутим, не треба зазирати пред страхом. „Страх је Господњи мржња на зло...” (П.Сол 8:13а). Кад одбацимо зло, онда расте жеља да прихватимо добро, а Бог је врхунско добро. Он је љубав. „У љубави нема страха, него савршена љубав изгони страх напоље, јер је у страху мучење, а ко се боји, није се усавршио у љубави. Ми љубимо њега, јер Он први заволе нас”. (1 Јн 4:16,18’19).

Овако почиње теологија. Овако – с Божијом помоћу – почиње и наш Теолошки факултет – Нови Сад. „Јер Бог тако заволе свет” (па и овај град Нови Сад) „да је Сина својега јединорођенога дао да сваки који верује у њега не погине, него да има живот вечни”.

Проф. др Димитрије Попадић: Интеграција академског, духовног и практичног

Већ први члан Статута Теолошког факултета – Нови Сад дефинише факултет као високошколску теолошку установу „за образовање кадрова, научно-истраживачки рад и за непосредну помоћ црквама.” Овом реченицом описана је – иако различитим редоследом – трострука сврха Факултета: 1) научно-истраживачки рад; 2) образовање кадрова, или, одгој личности и карактера у спрези са стручним образовањем; и 3) практична помоћ црквама. Теолошки факултет – Нови Сад видим као интеграцију академског, духовног и практичног, јер верујем да само спој научно-истраживачког рада, изградње карактера и практичног оспособљавања и усмеравања студената има своју оправданост и будућност. Шта подразумевам под интеграцијом академског, духовног и практичног?

Интеграција академског, духовног и практичног

Теолошки факултет је првенствено академско-образовна установа, и као таква предпоставља и налаже академски и научни рад који је достојан факултетском нивоу студија. Дакле, подразумева се упућивање у научне методе рада и надгледање њиховог доследног спровођења. Али и више од тога. Ја схватам академски и научни рад као непристрасну, истрајну и педантну потрагу за истином. Придев „непристрасна,” или „без субјективних наклоности,” „без предрасуда” – у апсолутном смислу – елиминише свакога, јер сви ми имамо предрасуде. Међутим, овде се ради о једном свесном, интелектуалном и свеукупно-животном напору да се истина препозна, упозна и прихвати, без обзира да ли ће нам се она допасти или не, и упркос цени, коју ћемо, могуће, ради ње морати платити. Историја цркве и историја науке нам мноштвом својих мученика потврђују да се заговорници истине чешће кажњавају него што се награђују. Нека нам Христос, распета Истина, увек буде пример и помоћ!

Интеграција академског, духовног и практичног

Просветни рад је веома одговоран посао. Част нам је да нам се поверава нова генерација црквених службеника и вођа. Велика част и велика одговорност. Овај нови почетак се прелама с временом наше дубоке друштвене и моралне кризе. Економско-политичка и духовно-морална криза директно су пропорционалне. Стога, сувишно је

наглашавати потребу за високо-моралним вођама друштва. Данас су поштене, некористољубиве и неподмитљиве вође - у свим сферама друштвеног живота - наша насušна потреба. Ово је нарочито важно када је реч о црквеним вођама. Нема духовне службе без продуховљених служитеља. Зато ћемо свесрдно настојати да од стране научно-наставног већа учинимо све да на факултету негујемо пример аутентичне хришћанске побожности, подгревамо жар за њом и тражимо њен адекватан израз и примену у свету у коме живимо.

Интеграција академског, духовног и практичног

Као што је Логос, Реч постала тело, тако и знање – ако је право - и духовност – ако је истинска – мора постати дело. Пракса показује и доказује. Вера је без дела мртва. Јеврејска легенда о стварању света описује нам различите ставове четворице анђела, која су посматрала Створитеља на делу. Легенда каже да је први анђеоло питао Господа: „Госпoде, зашто то ствараш?” Изгледа да се овде ради о анђелу-заштитнику филозофа. Други анђеоло је питао Господа: „Госпoде, како то ствараш? Како си створио елементе, како их спајаш, како си конструисао ДНК?” Анђеоло-заштитник научника! Трећи анђеоло је питао Господа: „Госпoде, шта ћу ја имати од тога? Опортинисти и материјалисти – они који нису атеисти (а можда и атеисти, за сваки случај!) – изабрали су овога анђела за свога патрона. И четврти анђеоло је пришао Господу и питао Га: „Госпoде, како ја могу да помогнем у Твом дивном стварању?” Ако мене питате, ја бих изабрао овог анђела за нашег заштитника. Жеља ми је да овај став - „Госпoде, како могу ја да помогнем у ономе што Ти радиш?” – буде и став студената овог факултета, првенствено према својим локалним црквама и деноминацијама из којих долазе, а и према свеукупном нашем друштву. Без овога се нећемо моћи назвати доследним следбеницима Христа, који није дошао да му служе, већ да нам служи и положи свој живот за и уместо нас.

Молим вас, подржите нас својим молитвама и својим делом, да на један библијски-складан начин што успешније можемо објединити академско, духовно и практично.

Научно-наставно веће, професори и студенти

Naučno-nastavno veće

Članovi Naučno-nastavnog veća su: dr Dimitrije Popadić, dr Aleksandar Birviš, dr Rut Lehotsky, dr Tadej Vojnović, dr Milenko Anđelić i dr Zdravko Šorđan.

Професор и наставни предмети академске 2000/2001. год.

Dr Milenko Anđelić – Apologetika

Dr Aleksandar Birviš – Zapadna i vizantijsko/slovenska kultura i Homiletika (deo)

Mr Branko Bjelajac – Sveto pismo: kanon i prevodi 1 i Uvod u teologiju (deo)

Mr Dragutin Cvetković – Psihologija religije

Dipl. filolog Mark Daniels – Engleski jezik

Mr Jan Franka – Svetske religije

Mr Åsa Högberg – Hrišćansko obrazovanje i duhovna izgradnja

Dr Rut Lehotsky – Metodi naučno istraživačkog rada i Hrišćanska pedagogija i didaktika

Mr Pavle Milenković – Sociologija religije

Dr Dimitrije Popadić – Obrazovanje hrišćanskih vođa i Komunikacija (deo)

Dipl. teol. Miroslav Radovanović – Homiletika (deo)

Dr Svenka Savić – Komunikacija (deo)

Mr Božidar Stević – Hrišćanska etika i duhovno savetovanje

Dr Zdravko Šorđan – Komunikacija i poučavanje

Mr Ivan Vajdle – Uvod u Stari zavet 1 i Uvod u Stari zavet 2

Dr Tadej Vojnović – Uvod u teologiju (deo)

Mr Tatjana Živković – Novozavetni grčki jezik,

kao i gosti sa drugih institucija:

Dr Birgit Karlsson – Homiletika (deo)

Dr Tom Brenner – Duhovno svaetovanje (deo)

Dr Per-Axel Sverker – Antropologija (deo)

Dr Bo Wetteus – Istorija duhovnih probuđenja (deo)

Studenti

Zaključno sa septembarskim ispitnim rokom, Teološki fakultet – Novi Sad ima 142 studenata (25 redovnih i 117 vanrednih) iz sedamnaest hrišćanskih denominacija: Apostolska crkva, Baptistička crkva, Crkva Božija, Evanđeoska crkva, Evangeličko-luteranska crkva a.v., Evangeličko-metodistička crkva, Evangelska crkva (S.R. Makedonija), Golgota, Hrišćanska adventistička crkva, Hrišćanska reformatska crkva, Hrišćanska zajednica, Hristova crkva braće, Hristova duhovna crkva, Protestantsko evanđeoska crkva, Rimokatolička crkva, Skupštine Božije i Starokatolička crkva.

Položeni ispiti redovnih studenata

Uvod u Stari zavet 1 – ispit je položilo 10 studenata

Sveto pismo: kanon i prevodi 1 – ispit je položilo 15 studenata

Komunikacija i poučavanje – ispit je položilo 19 studenata

Hrišćanska pedagogija i didaktika – ispit je položilo 10 studenata

Metodi naučno istraživačkog rada – ispit je položilo 10 studenata

Hrišćanska etika i duhovno savetovanje – ispit je položilo 15 studenata

Sociologija religije – ispit je položilo 9 studenata

Obrazovanje hrišćanskih vođa – ispit je položilo 5 studenata

Uvod u teologiju 1 (prvi deo) – ispit je položilo 10 studenata

Zapadna i vizantijsko/slovenska kultura – ispit je položilo 10 studenata

Psihologija religije – ispit je položilo 13 studenata

Apologetika – ispit je položilo 5 studenata

Engleski jezik – ispit je položilo 7 studenata

Novozavetni grčki jezik – ispit je položilo 2 studenata

Svedočanstva i diplome

Svedočanstva *pragmatikata*: 12 studenata.

Diplome *kolegijata*: 3 studenta.

Diploma *magistrata*: 1 student.

Nastavni programi

Predmet: Apologetika

Nastavnik: Milenko A. Andjelić, dr.theol. (Heidelberg)

1. Opis predmeta

Predavanja imaju za cilj da upoznaju studenta s glavnim problemima iz *Apologetike*, što se postiže adekvatnim izborom tema.

Uvodna razmatranja objašnjavaju značenje reči apologija, daju prikaz *Apologetike* kao interdisciplinarnog predmeta, određuju oblast, zadatak i metode *Apologetike*, podelu *Apologetika*, kao i njen odnos prema *Dogmatici* i *Etici*.

Izbor tema određen je polazištem da hrišćanska *Apologetika* treba da zastupa i brani one stavove vere koji su opšti za sve hrišćane, odnosno ono što je kroz istoriju za hrišćansku veru suštinsko. Kako se bitni stavovi vere mogu pronaći u nikejsko-carigradskom ispovedanju vere, te kako su oni istovremeno i opšti, tj. prećutno ili izričito prihvaćeni od velikog broja hrišćanskih crkava, predavanja se bave temama koje se nameću savremenom verniku i čitaocu ovog veroispovedanja. To su: Božje postojanje, Priroda stvorenja, Priroda čovekova, Biblijski izveštaji i teorija evolucije, Izvori hrišćanske vere i njihova pouzdanost, Odnos nauke i Biblije - mogućnost čuda, Pojam otkrivenja, Dogadjaji u vezi sa Isusom Hristom - devičansko začeće, inkarnacija, vaskrsenje, vaznesenje, Eshatologija, Odnos hrišćanstva prema drugim religijama (Islam, Judejstvo, i druge).

2. Obavezna literatura za sve studente:

a - *Naučno opravdanje religije*, Lazar Milin. Beograd (strane: 9-116)

b - *Poslanica Diognetu*

c - *Ispovesti*, Avgustin. Kršćanska sadašnjost, Zagreb (strane: 140-148)

d - *Kritika čistog uma*, Imanuel Kant. Kultura, Beograd (strane: 441-478)

e - *Hrišćanstvo*, K.S. Luis. Alfa i Ožega, Beograd

f - *Dan kada je umrla smrt*. Majkl Grin. Alfa i Ožega, Beograd

Za vanredne studente pored ove literature obavezno je čitanje predavanja o vaskrsenju od M. Andjelića. (12 stranica - Može se dobiti u sekretarijatu Fakulteta).

3. Sekundarna literatura: *Istorija novije filozofije*, Branislav Petronijević. Pročitati poglavlje o Imanuelu Kantu. (Nije obavezna literatura).

4. Za sve studente je obavezno da o pročitanoj literaturi navedenoj pod 2.a-e napišu sledeće **pismene radove**:

a - Kod čitanja knjige *Naučno opravdanje religije* od Lazara Milina pismeni izveštaj se sastoji od kratkih odgovora na zadata pitanja. (Mogu se dobiti u sekretarijatu Fakulteta).

b - Kod *Poslanice Diognetu* treba dati prikaz, analizu odbrane hrišćanske vere: od kakvih napada se vera u ovoj poslanici brani i na koji način, kakvim argumentima.

c - Kod Avgustina, na osnovu informacija koje pruža zadati tekst, treba dati pismeni odgovor na dva pitanja: odakle zlo; kakva je priroda zla.

d - Kod čitanja *Kritike čistog uma* treba odgovoriti na zadata pitanja. (Mogu se dobiti u sekretarijatu Fakulteta).

e - Kod čitanja *Hrišćanstva* treba napisati sažetak svake glave, a zatim dati kratku analizu problema koje tematizuje Luis sa kritičkim osvrtom na uspešnost njegove odbrane hrišćanske vere (njena ubedljivost; ima li nečeg suvišnog; treba li nešto dodati).

5. **Ispit** se sastoji u izradi seminarskog rada dužine 15 stranica, koji za temu ima knjigu Majkla Grina.

U uvodnom delu seminarskog rada izložiti problematiku vezanu za Hristovo vaskrsenje. Objasniti šta Grin vidi kao prepreke veri u Hristovo vaskrsenje i kakva rešenja nudi. Zatim proceniti vrednost rešenja ponudjenih u knjizi, njihov domet, dobre strane i manjkavosti, te dati sopstvene predloge za razrešenja spomenutih odnosno uočenih problema u vezi sa Hristovim vaskrsenjem.

Svi pismeni radovi dostavljaju se Sekretarijatu za nastavnika.

6. **Oцена** se daje na osnovu vrednovanja kvaliteta seminarskog rada i ostalih pismenih radova.

Seminarski rad se vrednuje ocenama od 5 do 9.

Pismeni radovi se vrednuju ocenama: *zadovoljava* i *dobar*.

Konačna ocena iz predmeta *Apologetika* zavisi od kvaliteta pismenih radova:

- radovi ocenjeni sa *dobar* utiču na povećanje ocene dobijene na seminarskom radu (ispitu)

za jedan;

- ako su pismeni radovi ocenjeni sa *zadovoljava*, konačna ocena je ona koja je dobijena na seminarskom radu (ispitu).

Student ne može biti ocenjen ukoliko ne dostavi sve pismene radove predviđene pod 2.a-e.

Predmet: Uvod u teologiju 1

Predavač: mr Branko Bjelajac

Uvod u teologiju 1 treba studentima da predstavi osnove evanđeoske teologije (uz primere iz drugih hrišćanskih tradicija) u oblastima Sveto pismo, Sveta Trojica, Greh, Spasenje i Crkva.

Obavezna literatura: (ukupno treba pročitati 300 stranica obavezno)

1. Donald G. Bloesch: OSNOVE EVANDJEOSKE TEOLOGIJE (dva toma), Novi Sad, Dobra vest, 1989. godine (stranice: tom prvi 35-86, 113-222, tom drugi 17-74, 147-164, odnosno sledeće oblasti: Božja suverenost, Prvenstvo Pisma, Božanstvo Isusa Krista, Zamjensko pokajanje, Spasenje po milosti, Samo vjera, Novo rođenje, Duhovno poslanje Crkve) – ukupno 230 stranica.
2. K.S. Luis: HRIŠĆANSTVO, Beograd, Alfa i Omega, 1997. godine (190 stranica)
3. Žan Kalvin: NAUK HRIŠĆANSKE VERE, Sremski Karlovci – Novi Sad, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1996. godine (stranice: 41-48; 159-236; 353-390; 435-496; 536-560) – ukupno 205 stranica.
4. T.C. Hammond: UVOD U TEOLOGIJU, Osijek, Izvori, 1994. godine (stranice: 25-132, 147-214) – ukupno 170 stranica.

Sekundarna literatura:

1. protojerej dr Jovan Brija: REČNIK PRAVOSLAVNE TEOLOGIJE, Beograd, Hilendarski fond pri Bogoslovskom fakultetu SPC, 1999. godine (čitati sve pojmove koje obrađujemo!)
2. Dragan Simov, priređivač: ŠTA KAŽE SVETO PISMO, drugo i dopunjeno izdanje, Beograd, Alfa i Omega, 1996. godine (koristiti kao izvor biblijskih stihova po oblastima koje obrađujemo!)
3. Radovan Bigović: CRKVA I DRUŠTVO, Beograd, Hilendarski fond pri Bogoslovskom fakultetu SPC, 2000. godine (samo stranice od 25-35; 169-222; 247-276; 292-297; 304-318)
4. Džon Stot: KRŠTENJE I ISPUNJENOST, Beograd, Alfa i Omega, 1999. godine
5. Dr Martin Lojd Džons: KO JE EVANĐEOSKI HRIŠĆANIN?, Beograd, Alfa i Omega, 1998. godine

Oblasti koje će biti obrađene:

SVETO PISMO: inspiracija, nepogrešivost, autoritet
SVETA TROJICA:

BOG – opšta i posebna objava, Božija veličina, dobrota, imanentnost i transcendentnost, Božiji plan, stvaranje, briga za čoveka, problem zla;

ISUS HRISTOS – Isusovo božanstvo i čovečanstvo, jedinstvenost njegove ličnosti, Hristovo delo, teorije otkupljenja, učenja i značaj otkupljenja;

SVETI DUH

– ličnost i delovanje Duha Svetog.

GREH: priroda i izvor greha, rezultat, veličina, društveni aspekt greha.

SPASENJE: koncepti spasenja, predodređenje, subjektivni i objektivni pogledi na početak spasenja, nastavak, svršetak, značenje i trajanje spasenja.

CRKVA: priroda i uloga crkve, crkvena uprava, krštenje i Večera Gospodnja, jedinstvo Crkve.

Ocenjivanje:

1. 4 kratka eseja (po dve-tri stranice na zadatu temu) po 15 = 60 poena	
	Prvi esej
(Zašto Bog dozvoljava zlo?)	
	Drugi esej
(Sveta Trojica: šta kaže Sveto pismo)	
	Treći esej (Problem prvobitnog greha/Da li možemo izgubiti spasenje?)
	Četvrti esej
(Problem c(C)rkve danas)	
2. prikaz knjige (prema fakultetskom obrascu)	20 poena
3. obavezna literatura	15
poena + 5 poena	
	(dodatni poeni za dodatnih 200 stranica)

Za studente koji sve radove predaju u planiranim pred-rokovima smatraće se da su izašli u pred-roku i biće stimulisani sa dodatnih 5 poena za uloženi trud.

Redovan i konačan rok za predaju četvrtog eseja, prikaza knjige i izveštaja o literaturi je poslednji dan semestra, a prema nastavnom planu. Studentima koji zakasne sa predajom jednog ili svih zadataka iz prethodnog stava do 14 dana od poslednjeg dana semestra biće odbijeno 5 poena na neažurnost.

Ključ:		Od	0-59
poena	ocena 5 (nedovoljan)		
		Od	60-66
poena	ocena 6		
		Od	67-76
poena	ocena 7		
		Od	77-86
poena	ocena 8		
		Od	87-96
poena	ocena 9		
		Od	97-100
poena	ocena 10		

Predmet: Sveto pismo: kanon i prevodi 1

Predavač: mr Branko Bjelajac

- Kanon Svetog pisma
- Rukopisi i prevodi
- Sveto pismo u nas: rukopisi
- Sveto pismo u nas: štampanje
- Noviji trendovi u prevodjenju

Obavezna literatura:

1. Wilfrid J. Harrington: Uvod u Bibliju, drugo ili kasnije izdanje, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1987. godine (od 19-114 informativno, od 115-156 strane obavezno)
2. Branko Bjelajac: Sveto pismo u Srba, Beograd, LAV (Dragoljub Jovanović), 1996. godine

Sekundarna literatura (obavezno pročitati jednu od ovih knjiga):

2. Dr Tihomir Radovanović: Istorija prevoda Starog zaveta, Beograd, 1928. godine
3. St. Stanojević i D. Glumac: Sveto pismo u našim starim spomenicima, Beograd, Srpska kraljevska akademija, 1932. godine
4. Dr Vladimir Mošin: Vukov Novi Zavjet, Beograd, Prosveta, 1974. godine
5. Peter Kuzmič: Vuk-Daničićevo Sveto pismo i biblijska društva, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1983. godine
6. Dr Irinej Bulović: Novi prevod Svetoga pisma Novog zaveta, Beograd, Glasnik SPC, 1985. godine
7. Eugen Verber: Kumranski rukopisi, Beograd, BIGZ, 1983. godine

Ocenjivanje:

- redovnost i aktivnost na nastavi 10 %
- izveštaj o pročitanoj knjizi 10 % (prema formatu prikaza knjige)
- potpisani izveštaj o pročitane 3 knjige 15% (četvrta knjiga: dodatnih 5%)
- semestarski rad 60% (16-22 stranice dupli pored)

0.59 5 (nije položio/la)

60.66 6

67.76 7

77.86 8

87.96 9

97-100

Predmet: Svetske religije

Predavač: Mgr Jan Franka

Opis predmeta

Svrha predmeta je da studenti upoznaju verovanje ljudi kojima se propoveda evanđelje, bilo da su nominalni hrišćani, ili pripadnici ostalih religija i sekti. Danas je samo 25% stanovništva na zemlji hrišćana, stoga ovaj predmet treba da omogući studentima da se upoznaju sa osnovnim verovanjem ostalih starih i savremenih religija.

Predmet svetske religije, daje poseban naglasak na :

1. Stare religije, koje su imale uticaj na razvoj verovanja Izraela,
2. Stare religije, koje su uticale na početak i razvoj hrišćanskog verovanja, posebno kod Slavena,
3. Činjenicu, da ozbiljna exegeza ne može biti uradjena bez poznavanja uticaja starih paganskih religija i običaja na Biblijske događaje,
4. Najveće savremene svetske religije, koje su zastupljene čak kod 75% stanovništva zemlje,
5. Neke hrišćanske sekte koje se nalaze u Jugoslaviji,
6. Motivaciju studenata za ovaj predmet, jer misija u Jugoslaviji je uslovljena poznavanjem narodnih paganskih običaja, raznih hrišćanskih sekti, tako i nekih od svetskih religija.

Obaveze studenata

Studenti su obavezni da:

1. da prisustvuju odnosno saslušaju najmanje 85% predavanja
2. da pročitaju 500 strana zadane literature, posebno onih delova koja se odnose na ispitna pitanja
3. da napišu semestarski rad obima 4 – 6 strana duplog proreda po standardu koji važi na Teološkom Fakultetu u Novom Sadu
4. da urade ispit koji se sastoji iz pismenog i usmenog dela, i razgovora o pročitanoj literaturi

Zadana literatura

Josh McDowel, Don Stewart

1996

Kako razumeti sekte. Veternik: Ldi

Pedr Biklij

1991

Otkrivanje budućnosti. Beograd: Sinod.

Richard Cavendish i Trevor O. Ling

1989

Mitologija: ilustrirana enciklopedija.
Ljubljana; Zagreb: Mladinska knjiga

- Myrtle Langley; John Butterworth i John Allan
1988 Religije Kultovi Misterije
 Zagreb: Duhovna stvarnost
- Mirča Elijade
1996 Vodič kroz svetske religije
 Beograd: Narodna knjiga – alfa
- Dave Breese
1999 Spoznaj znaky siekt.
 Bratislava: Rada BJB vo vydavatel'stve MSEJK
- Josh McDowell and Don Stewart
1987 Okultne pojave. Novi Sad: Dobra vest – BTŠ
- Mirko Golubović
1963 Osnovne istine Svetoga Pisma
 Beograd: Kršćanska adventistička crkva
- Ronald Enroth
1995 Pruvodce sektami a novými náboženstvami
 Praha: Návrat domu

Semestarski rad

Cilj semestarskog rada jeste da studenta ohrabri da sam uz pomoć literature proučava detalje o raznim religijama ili sektama koje su bitne za formiranje evangelizacione poruke.

Tema semestarskog rada je „Spasenje u nekoj od religija ili sekti,, po slobodnom izboru. Nemaju sve religije pojam spasenje, ali imaju termine kojima izražavaju njihovu vrstu spasenja. Ključ za razumevanje njihovog razmišljanja, ponašanja i postupaka je u poznavanju „spasenja” u njihovoj religiji ili sekti.

Moguće je odabrati i neku drugu temu, ali uz obaveznu konlutaciju sa profesorom ovog predmeta.

Način ocenjivanja

Ocenjivanje se sastoji iz tri dela:

1. predavanja: 10 bodova
2. semestarski rad: 10 bodova
3. ispit: 80 bodova

Ispitna pitanja**1. Uvod**

- 1.1 Uloga predmeta Svetske religije u Teologiji.
- 1.2 Definicija religije
- 1.3 Teorije o nastanku religije
- 1.4 Razvoj religije

2. Primitivne religije

- 2.1 Manaizam
- 2.2 Animizam
- 2.3 Fetišizam
- 2.4 Manizam
- 2.5 Totemizam
- 2.6 Demonizam

3. Egipat

- 3.1 Pregled istorije i bogova
- 3.2 Ahnatonova reforma
- 3.3 Posmrtni život
- 3.4 Kult (bogosluženje)

4. Mesopotamija

- 4.1 Pregled istorije i bogova
- 4.2 Bogovi Sumera
- 4.3 Vavilonsko asirski bogovi
- 4.4 Enuma Eliš
- 4.5 Ep o Gilgamešu
- 4.6 Kult (bogosluženje)
- 4.7 Kralj – božji sluga
- 4.8 Kule
- 4.9 Panvavilonizam

5. Persija – Iran

- 5.1 Zoroastrizam
- 5.2 Mitrov kult

6. Palestina

- 6.1 Pregled istorije
- 6.2 Palestinski panteon i glavna karakteristika bogova
- 6.3 Kult (bogosluženje)
- 7. Slavska religija (uopšteno)
- 8. Germanska religija (uopšteno)
- 9. Grčka religija (uopšteno)
- 10. Hinduizam (uopšteno)
- 11. Budizam (uopšteno)

12. Islam

- 12.1 Značenje reči: Muhamed, Islam i Musliman

- 12.2 Muhamedova biografija
- 12.3 Kuran
- 12.4 Razvoj Islama posle Muhameda
- 12.5 Stubovi islamske vere
- 13. Judaizam**
- 13.1 Ime i definicija
- 13.2 Literatura u Judaizmu
- 13.3 Praznici
- 13.4 Rabinski Judaizam
- 13.5 Šabatj cvi
- 13.6 Hasidizam
- 14. Definicija i glavne karakteristike sekte
- 15. Jehovini svedoci**
- 15.1 Istorijat pokreta
- 15.2 Biblijski argumenti Jehovinih svedoka da Isus nije Bog i evandjeosko objašnjenje
- 15.3 Pregled teologije Jehovinih svedoka
- 15.4 Kako svedočiti Jehovininim svedocima
- 16. Adventisti 7. Dana
- 17. Mormoni
- 18. Hare Krišna
- 19. Transcedentalna meditacija
- 20. Astrologija

Predmet: Hrišćanska pedagogija i didaktika

Predavač: dr Rut Lehotsky

Cilj nastavnog predmeta:

Upoznavši norme i didaktička sredstva vaspitanja i obrazovanja, student treba da je osposobljen da naučeno primeni u hrišćanskom obrazovanju u crkvi i izvan nje.

Sadržaj nastavnog predmeta:

Pedagogija

1. Pedagoške definicije i kategorije
2. Istorijski osvrt na razvoj pedagogije
3. Metodološki pristup i sredstva
4. Razvojni faktori
5. Obrazovni faktori
6. Područja obrazovanja
7. Agent obrazovanja

Didaktika

1. Osnovni zadaci i ciljevi
2. Teorije i nivoi učenja
3. Nastavni plan i program
4. Didaktički principi
5. Nastavni metodi
6. Tipovi nastave i priprema za čas
7. Produbljanje i proveravanje

Literatura

1. Đorđević, Potkonjak, *Pedagogija*, 1983
2. Ford, *Počelnica za učitelje i voditelje*, 1982
3. Komenski, *Velika didaktika*, 1954
4. Kuničić, *Kršćanska pedagogija*, 1970
5. Lehotski, *Hrišćanko obrazovanje*, 1997
6. Pataki et.al.ur. *Pedagogijski leksikon*, 1959
7. Zaninović, *Pedagoška hrestomanija*, 1985

Metodi rada:

1. Predavanja
2. Vežbe na času i izvan njega
3. Čitanje stručne literature
4. Vođenje protokola

Provera znanja

Zaključnu ocenu čine:

1. Aktivno učestvovanje na času
2. Vođenje protokola i pismene vežbe
3. Semestarski rad
4. Pismeni/usmeni ispit (u dva dela)

Predmet: Sociologija religije**Predavač:** Mr Pavle Milenković

Nastava iz predmeta Sociologija religije u I i II semestru (2 semestarska sata, odnosno 30 časova) omogućava da se studenti upoznaju sa strukturom religije, njenim društvenim funkcijama, teorijama o njoj.

istorijskim razvojem religije, odnosa religije i drugih oblika svesti, odnosima religije i društva, te procesima sekularizacije u društvu.

1. **Proučavanje religije:** Sociološki pristup proučavanju religije. Religija i kultura. Religija i filozofija. Religija i nauka. Religija i umetnost. Religija i moral. Religija i ideologija.
2. **Pogledi pojedinih disciplina na religiju:** Filozofski pristup. Psihološki pristup. Istorijski pristup. Etički pristup. Estetički pristup. Sociološki pristup. Sintetički pristup.
3. **Osnovna pitanja sociologije religije:** Predmet, zadaci i metode sociologije religije. Glavni predstavnici: Marks, Veber, Dirkem, Malinovski.
4. **Savremene teorije u proučavanju religije u okviru sociologije:** teorija o poreklu, teorija o obliku, teorija o suštini, teorija o značaju, teorija o vrednosti, funkcionalistička teorija, strukturalistička teorija, teorija socijalizacije, teorija kompenzacije, teorija simboličke inetrakcije, marksistička teorija.
5. **Osnovne etape u razvitku religije:** Centri svetskih religija. Tipovi religije. Pramonoteizam i prvobina religija. Animizam. Monoteizam. Politeizam.
6. **O pojmu religije:** Odnos religije i magije. Klasična i svetovna religioznost.
7. **Struktura religije** (dogma – gnoseološka komponenta, iskusto – emocionalno-psihološka komponenta, obredi - praktično-ritualna komponenta, simboli – semantička komponenta, vrednosti – aksiološka komponenta, norme – moralna komponenta, zajednice – socijalna komponenta, ustanove, ličnosti- harizmatska komponenta).
8. **Funkcije religije:** Kongitivna funkcija. Funkcija komunikacije. Kompenzatorska funkcija. Regulativna funkcija. Integrativna funkcija. Legitimacijska funkcija. Funkcija identifikacije. Ideološka funkcija.
9. Religija i društvo. Religija i društvena struktura. Religija i nacija. Crkva i država. Religija i obrazovanje. Religija i ekonomija. Religija i brak. Religija i porodica.
10. **Organizacija religijskih grupa:** crkva, sekta, kult, denominacija. Proces sekularizacije u savremenom društvu. Činioci sekularizacije. Ateizacija.
11. **Tipovi savremene religioznosti.** Izvori religioznosti u savremenom društvu Zvanična i nezvanična vera. Zdravo i bolesno u religioznosti.
12. **Šta je lična religija?** Religija i religioznost. Indikatori religioznosti. Nivoi religioznosti.

13. **Mogućnosti i dometi integralnog pristupa religijskom fenomenu.** Filozofija, teologija i nauka – razgraničenja i preplitanja
14. **Verska tolerancija.** Verski ratovi. Prevere. Ekumenizam. Globalna svetska religija.

Literatura:

- Bahtijarević, Š.*
1975 *Religijsko pripadanje.* Zagreb.
- Čimić, E.*
1982 *Drama ateizacije.* Beograd: Mladost.
- Dirkem, E.*
1982 *Elementarni oblici religijskog društva.* Beograd: Prosveta.
- Dugandžija, N.*
1980 *Svetovna religija.* Beograd: Mladost
- Džems, E. O.*
1990 *Uporedna religija.* Novi Sad: Matica srpska.
- Dorđević, D.*
1994 *Povratak Svetog.* Niš: Gradina.
- Eliade, M.*
1970 *Mit i zbilja.* Zagreb: Matica hrvatska
- Eliade, M.*
1991 *Istorija verovanja i religijskih ideja.* Beograd: Prosveta.
1992 *Enciklopedija živih religija.* Beograd: Nolit.
- Jerotić, V.*
1992 *Mistična stanja, vizije i bolesti.* Gornji Milanovac: Dečje novine.
- Jukić, J.*
1991 *Budućnost religije.* Split: Matica hrvatska.
- Jung, K. G.*
1973 *Čovek i njegovi simboli.* Zagreb: Mladost.
- Kasirer, E.*
1985 *Filozofija simboličnih oblika i mitsko mišljenje.* Novi Sad: Dnevnik
- Krešić, A.*
1981 *Filozofija religije.* Zagreb: Naprijed
- Kuburić, Z.*
Religija, porodica i mladi. Beograd: Teološki institut.
- Malinovski, B.*

-
- 1971 *Magija, nauka i religija. Beograd: Prosveta.*
- Otto, R.
1983 *Sveto. Sarajevo: Svjetlost.*
- Petrović, S.
1995 *Kultura, Religija, Mit. Beograd.*
- Savramis, D.
1991 Maks Veber i Pravoslavna crkva. U: Đorđević (ed) *Pravoslavlje između neba i zemlje. Niš: Gradina*
- Šušnjić, Đ.
1997 *Dijalog i tolerancija. Beograd: Čigoja štampa.*
- Šušnjić, Đ.
1995 *Znati i verovati. Beograd: Čigoja štampa.*
- Veber, M.
1976 *Protestantska etika i duh kapitalizma. Sarajevo: Veselin Masleša.*
- Veber, M.
1997 *Sabrani spisi o sociologiji religije. Novi Sad.*
- Vernet, Ž.
1997 *Sekte. Beograd – Zemun: Plato - XX vek.*
- Vernon, G. M.
1962 *Sociology of Religion. New York: McGraw-Hill Book Company.*
- Vrcan, S.
1986 *Od krize religije k religiji krize. Zagreb: Školska knjiga.*
1996 *RELIGIJA I DRUŠVO: Sociološki pregled, br.4*
1996 *RELIGIJA CRKVA NACIJA: JUNIR godišnjak III*
1996 *NAUKA I RELIGIJA: Gledišta, br. 3-4*

Provera znanja: Usmeni ispit.

Predmet: Obrazovanje hrišćanskih vođa

Predavač: Prof. dr Dimitrije Popadić

Svrha predmeta je da, na osnovu Svetoga Pisma, dvomilenijskog iskustva crkve i savremenog iskustva vođa svehrišćanskog sveta,

- informiše studente o parametrima, strategiji i metodama Božanskog „ručnog rada” (Ef 2:10) u hrišćanskim vođama i kroz njih;
- da definiše sveukupni Bogom-dani kapacitet hrišćanskih vođa;
- da razjasni kako ovaj Bogom-dani kapacitet funkcioniše u kontekstu crkve;
- da studentima pomogne da identifikuju vlastiti Bogom-dani kapacitet;
- da motiviše studente na svesnu saradnju s Božjim namerama u svojim vlastitim životima i hrišćanskoj službi;
- da studente pozove na strpljenje sa samima sobom, Božijim radom u njima i sa drugima, učeći ih da događaje i situaciju, blagoslove i iskušenja, uspone i padove posmatraju iz globalne životne perspektive i u svetlu večnosti; i
- da studente ohrabri da u svojoj (sadašnjoj/budućoj) hrišćanskoj službi svesno usmeravaju i odgajaju „svoje” sledbenike u duhovno zrele hrišćanske vođe.

Obaveze studenata

Studenti su obavezni

- da prisustvuju odnosno saslušaju najmanje 85% predavanja;
- da pročitaju 500 str. zadane literature od kojih će za jednu pročitatu knjigu
- dati prikaz prema priloženom Formatu prikaza knjige; i
- da napišu dva semestarska rada ukupnog obima od 12-16 str. duplog proreda.

Zadana literatura:

Smit, Osvald
1972

Čovek kojeg

Bog upotrebljava. Zagreb: Ludvik Ulen.

Sanders, Osvald

-
- 1981 Vodi narod moj: biblijski lik duhovnog vođe. Zagreb: Biblijsko-teološki institut.
- Heflejš, Džems
1973 Heroji vere.
Zagreb: Duhovna stvarnost.
- Jevtić, Atanasije
1984 Patrologija: istočni oci i pisci 4. i 5. veka od Nikeje do Halkidona 325 – 451. Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet.
- Bogoslovi filozofskog odsijeka Visoke Bogoslovne Škole - Đakovo
1978/79 Patrologija. Đakovo: Visoka Bogoslovna Škola – Đakovo.
- Otis, Vejn
1990 Kršćanski propovednik. Novi Sad: Dobra vest.
- Ni, Vočman
nd Na živu žrtvu. Novi Sad: Dobra vest.
- Format prikaza knjige
Prikaz knjige donosi deset bodova. Svaki aspekt Prikaza knjige donosi odgovarajući (*i formatom naznačeni*) broj bodova. Format Prikaza knjige je sledeći:
- Ime i prezime profesora Ime
i prezime studenta
- Bibliografski podaci (*jedan bod*), i to na sledeći način:
Prezime, ime autora
godina Naslov: podnaslov dela. Mesto izdanja: Izdavačka kuća.
 - Jedan paragraf o autoru knjige (*jedan bod*), naročito oni koji su značajni za potpunije razumevanje dela.
 - Sumarizacija knjige, i to:
 - A. Jednom rečenicom koja predstavlja TEZU knjige (*dva boda*); i

B. U nekoliko paragrafa, koji opisuju ORGANIZACIJU knjige (dva boda).

- Objašnjenje značaja knjige za (1) dotičnu oblast i (2) za područje ličnog interesovanja studenta. (Dva boda).
- Kritika dela, autorove teze i njenog razvoja, i procena eventualne primene sadržaja dotičnog dela u (sadašnjoj/budućoj) službi. (Dva boda).

Teksta Prikaza knjige mora biti duplog proreda, sa marginama od 2,5 sm sa svake strane, ne duži od dve a ne kraći od jedne i po stranice.

Semestarski radovi

Oba semestarska rada imaju za cilj primenu stečenih znanja iz ovog predmeta: prvi, na određenoj ličnosti vođe, i drugi, na samome sebi.

Prvi semestarski rad predstavlja analizu životnog puta vođe po izboru studenta, i to iz sve tri kategorije: Svetog Pisma, istorije crkve i savremenih hrišćanskih vođa.

Drugi semestarski rad predstavlja samo-analizu studenta, i to u smislu identifikacije sveukupnog Bogom-danog kapaciteta duhovnog vodstva u svetlu Božijih suverenih temelja i konteksta (sadašnje/buduće) službe.

Nastavnim programom nije određen međusobni odnos obima semestarskih radova, budući da obim samo-analize studenta zavisi od njegove ili njene životne i duhovne zrelosti. Programom je određen ukupni broj stranica oba semestarska rada (12-16) i da svaki semestarski rad pojedinačno predstavlja skladnu celinu.

Način ocenjivanja

Svaka studentska obaveza se boduje i to na sledeći način:

- predavanja: 10 bodova;
- čitanje zadane literature: 20 bodova;
- prikaz knjige: 10 bodova;
- prvi semestarski rad: 30 bodova; i
- drugi semestarski rad: 30 bodova.

Sveukupni broj bodova formira završnu ocenu i to na sledeći način:

Broj bodova	ocena
0-59	= 5
60-67	= 6
68-76	= 7
77-85	= 8
86-94	= 9
95-100	= 10

Predmet: Komunikacija i poučavanje

Predavač: mr Zdravko Šordan

Svrha i cilj:

Komuniciranje je lanac razumevanja, koji jednu organizaciju integriše od najviše do najniže tačke, od najniže do najviše i od jedne do druge strane.

Komunikacija na nivou pojedinac-pojedinac jeste jedini mogući oblik apsolutne komunikacije sa drugim. Prihvatiti tuđe JA u sebe, zagledati se u tuđe oči, um i srce, osetiti pulsiranje tuđe podsvesti, ujedno su uslov i svrha mogućeg ulaska u paralelne svetove ljudke duše.

Perspektiva gubitka drugog, izvor je osećanja mučnine. Komunikacija iz pozicije izolovanosti reflektuje principe razdrobljene, isposredovane i sputane komunikacije. Slobodu od sebe moguće je ostvariti izlaženjem iz sebe, ali iskorak iz sopstvene duhovnosti poništava ličnu slobodu.

NASTAVNE JEDINICE

POJAM KOMUNIKACIJE I OSNOVNA KOMUNIKACIONA ŠEMA

- Šta je komunikacija
- Komunikaciona podela
- Istorijski pregled i modeli
- Teorija javnog komuniciranja
- Šta komuniciramo
- Etika komuniciranja i funkcija savesti

SOCIOSIHOLOGIJA KULTURE KOMUNICIRANJA

- Manipulacija u komuniciranju kao vid nasilja nad duhom
- Koreni kulture tradicija i običaji
- Odlike interpersonalne komunikacije
- Interpersonalna persuazija
- Psihologijski aspekti nacionalnih odnosa kao vid i prepreka u komuniciranju
- Sazrevanje ličnosti u procesu komuniciranja
- Psihologijski aspekti kulture komuniciranja

KOMUNIKACIJSKE SPECIFIČNOSTI

- Komunikativna funkcija kulture
- Jezičko oblikovanje informacija
- Virtuozni obrt kao vid uspešnog komuniciranja
- Oblikovanje i razumevanje poruke
- Denotativno i konotativno značenje
- Verbalni i neverbalni govor
- Jezik, stil i komunikacija
- Značaj i funkcija pauze u komuniciranju
- Odnos i ponašanje

ISTORIJSKO IZUČAVANJE INTERPERSONALNE KOMUNIKACIJE

- Klasično razdoblje – retorički koreni
- Teologija kao prepreka u izučavanju komunikologije
- Savremeno razdoblje – nastanak savremene nauke
- Idejno – teorijski i metodološki koreni komuniciranja.

LITERETURA

- Šopenhauer Artur, O slobodi volje, Svetovi, Novi Sad, 1992
- Šiber Ivan, Psihološki aspekti mađunacionalnih odnosa, Kulturni radnik, Zagreb, 1988
- Plenković Mario, Radio i TV retorika, Stvarnost, Zagreb, 1982
- Šordan Zdravko, Veština odnosa sa javnošću, Teološki institut, Beograd, 1993
- Novinarstvo danas, Jugoslovenski institut za novinarstvo, Kosmos, Beograd, 1983
- Sokolov Evgenij, Kultura i ličnost, Prosveta, Beograd, 1976
- Popović Novak, Komunikativne interakcije u pluralizmu, Institut za političke studije, Beograd, 1994
- Hauzer Arnold, Socijalna istorija umetnosti i književnosti, Kultura, Beograd, 1966
- Moren Edgar, Duh vremena, Beogradski grafički zavod, 1979
- Šušnjić Đuro, Dijalog i tolerancija, „Zoran Stojanović”, Novi Sad, 1994
- Šušnjić Đuro, Ribari ljudskih duša, Sloboda, vršac, 1990
- Đorđević Toma, Teorija masovnih komunikacija, Savez inženjera i tehničara, Beograd, 1989
- Sapir Edvard, Ogledi iz kulture i umetnosti, Grafički zavod, 1994
- Ilić Miloš, Sociologija kulture i umetnosti, Naučna knjiga, Beograd, 1963
- Berđajev Nikolaj, Smisao stvaralaštva, Logos, Beograd, 1996
- Florovski Georgije, Hrišćanstvo i kultura, Logos, beograd, 1995

Radojković Miroljub St. Crnobrnja, Sredstva masovnih komunikacija,
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1990.

(Kodirani broj za bar: 9771451092005)